

Dyslexie
Spel(l)en met letters

Linda Hoek 080085

2012

Coach/ begeleider Annemarie Ten Have

Voorwoord

Voor u ligt het verslag van mijn afstudeeronderzoek ter afronding van mijn opleiding tot leerkracht basisonderwijs aan de Christelijke Hogeschool Ede. Door het lezen van het boek "De Gave van leerstoornissen" van Ronald D. Davis ben ik mij gaan interesseren voor leerstoornissen en met name voor dyslexie. Maar ook omdat ik in mijn directe omgeving steeds meer hoorde van kinderen met dyslexie. Als beginnend leerkracht ben ik ook erg begaan met juist die leerling die moeilijkheden ondervindt met het eigen maken van bepaalde vaardigheden. Als een enthousiaste en gedreven leerkracht wil ik juist hen helpen en coachen om op een hoger plan te komen.

Zonder de steun van enkele mensen was dit afstudeeronderzoek niet tot stand gekomen. Daarvoor wil ik vanaf deze plaats mijn dank uitspreken. Allereerst wil ik Annemarie ten Have, docent van de Christelijke Hogeschool Ede, bedanken voor haar luisterend oor, stimulerende coaching en leerzame begeleiding tijdens het afstudeerproces. Ook wil ik mijn dank uit spreken aan alle leerkrachten en ouders die de enquêtes ingevuld hebben; de respons was zeer hoog. Het onderwerp leeft! In het bijzonder wil ik bedanken *die* leerkrachten die mij het vertrouwen gaven aan de slag te gaan met de leskist en "hun" kinderen. Mijn dank gaat in het bijzonder uit naar Jan Willem, mijn ouders, schoonmoeder, kinderen, kennissen, vriendinnen en collega's, die mij de afgelopen vier jaar onophoudelijk hebben gesteund.

Inleiding	4
1 literatuurstudie	
1.1 Dyslexie	5
1.1.1 Wat is dyslexie	5
1.1.2 Oorzaak van dyslexie	6
1.1.3 Beelddenken	11
1.1.4 Dyslexie protocol	14
1.1.5 Dyslexie verklaring	16
1.1.6 Dyslexie methodes / therapieën	17
1.1.7 Methodes beginnende geletterdheid	23
1.1.8 Fonologisch en Fonemisch bewustzijn	24
1.1.9 Schrift	26
2 Onderzoekopzet	30
2.1 Hypothese	
2.2 Onderzoeksvraag	
2.3 Onderzoek:	
2.3.1 Mini/onderzoeken met leskist (met mogelijk dyslectische kinderen)	
2.3.2 Onderzoek gebruik leskist in kleuterklas, ervaringen leerkracht en kleuters.	
2.3.3 Enquête leerkrachten groep 1/2 , ouders dyslectische kinderen	
3 Leskist	32
voorbereidend lezen: alfabetisch principe aanleren op speelse en fysieke wijze. Spel(l)en met letters !	
4 Onderzoekresultaten	32
4.1 onderzoek onder leerkrachten 1/2	
4.2 onderzoek onder ouders	
4.3 onderzoek leskist met mogelijk dyslectici	
4.4 ervaringen leskist in kleuterklas	
5 conclusies en aanbevelingen	39
5.1 conclusies onderzoeksvragen	
5.2 conclusie hypothese	
5.3 conclusie gebruik leskist	
5.4 Aanbevelingen	
6 Literatuurlijst	47
Bijlagen	

Inleiding

Waarom een afstudeer onderzoek over dyslexie en met name over het aanleren van het alfabetisch principe?

In de zomer van 2010 heb ik het boek gelezen "de Gave van leerstoornissen" van Ron Davis. Ik was al een poosje geïnteresseerd in leerstoornissen met name dyslexie. Ook omdat een leerkracht eens tijdens een college vertelde dat uit onderzoek bleek dat schuinschrift beter was voor (mogelijk) dyslectici omdat ze dan de **b e d** niet konden spiegelen evenals de **p** en **q**. Ik dacht toen gelijk : waarom blijven ze dan in de groepen 1 en 2 de rechtopstaande letter aanbieden? Ik als kleuterjuf zou dat dan gelijk aanpassen. Maar nee zo makkelijk gaat dat niet in onderwijsland, of toch wel ? Ik ben zelf heel praktisch en creatief dus zou dat zo invoeren....

Ik het boek van Ron Davis herkende ik onder het hoofdstuk ADHD ook veel punten waar mijn oudste zoon aan voldeed, ik herkende veel symptomen. Wij hebben hem als ouders altijd een zeer druk, enthousiast kind gevonden, maar hebben hem verder nooit laten testen. Als baby werd er wel koemelkallergie vastgesteld, zijn darmen reageerden allergisch op koemelk. Dat betekent doorgaans dat deze kinderen op het hele zenuwstelsel snel geprikkeld zullen zijn. Als baby vond Tijmen het heerlijk als ik hem in slaap wiegde en hij sliep het beste in de kinderwagen als ik over een hobbelend weggetje liep. Ron Davis ziet o.a. ADHD maar ook dyslexie als desoriëntatie. Waarom wiebelt een ADHD'er ? Om dat gevoel van desoriëntatie op te lossen. Hij voelt onrust als hij stil zit en gaat daarom wiebelen om dit te compenseren en dan voelt hij zich beter.

Bij dyslexie speelt desoriëntatie ook mee. Een kind met dyslexie kan als hij de letters ziet dansen, een gevoel van desoriëntatie krijgen. Ron Davis zegt: Dyslexie is niet het gevolg van hersen- of zenuwletsel en wordt ook niet veroorzaakt door een defect aan de hersenen, oren of ogen. Dyslexie is een denkwijze en een speciale manier om op het gevoel van verwarring te reageren.

Terug naar Tijmen, hij kon zich altijd goed concentreren als hij met iets bezig was, dus we zagen geen grote problemen. Hij had ook zeker geen last van cognitieve leerproblemen, hij was en is een slimme jongen, die makkelijk leert. Hij heeft juist vele **gaven** en dat drukke, noemden wij enthousiasme. Hij zit nu in 5 gymnasium en kan prachtig pianospelen. Ook mijn twee andere dochters kunnen goed leren. Ze zijn wel een stuk rustiger....

Al met al voel ik mij bevoorrecht dat mijn kinderen zo makkelijk kunnen lezen. Dat dat ook anders kan, hoor ik regelmatig in mijn omgeving. Vandaar ook mijn interesse in het leerprobleem dyslexie. Hoe fijn is het als men zo makkelijk en vanzelfsprekend goed kan lezen, Tijmen leest zo de hele serie 'Lord of the Rings' weg en deed dat al toen hij net twaalf was.

Wat ook nog mee speelt is dat mijn broer, 3 jaar jonger dan ik, eens opmerkte:" volgens mij heb ik dyslexie". Hij herkent zoveel symptomen. Hij heeft de basisschool redelijk goed doorlopen maar herinnert zich altijd nog de vele rode pennenstreken en verbeteringen in de taalschriften.

Zo zijn er dus verschillende redenen om me te verdiepen in dit onderwerp. Ook moet ik eerlijk zeggen dat de twee keer dat ik in een kleuterklas stage mocht lopen, mij erg goed zijn bevallen. Dus wie weet toch een kleuterjuf in de dop? Het idee van de leskist had ik al heel snel, de uitwerking is een peulenschil voor mij met mijn creatieve achtergrond als visual merchandiser. Verder heb ik mij met veel interesse verdiept in de vele boeken en artikelen die er te vinden zijn over dyslexie. Ik ga nu eerst het begrip dyslexie beschrijven vanuit de wetenschap.

1.1 Dyslexie

1.1.1 Wat is dyslexie?

Als men het woord dyslexie opzoekt in het woordenboek van 'Van Dale' krijg je de volgende omschrijving:

dys·lexie [disleksie] de; v stoornis waarbij men moeite heeft met lezen, schrijven en spellen; woordblindheid

Steunpunt dyslexie geeft de volgende omschrijving: Kinderen met dyslexie hebben hardnekkige problemen met het aanleren en vlot toepassen van het lezen en spellen. Ze hebben veel extra oefening nodig. Een vroege herkenning en gerichte aanpak zijn hierbij belangrijk.

Als we kijken in de folder van 'Stichting Dyslexie', dan staan daar zelfs wel drie definities.

Hier volgt er één:

Dyslexie in de DSM-IV

Het wereldwijd gebruikte *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM) (American Psychiatric Association, 1994), waarvan in 2000 versie IV-TRTM uitkwam, beschrijft de stoornis Reading Disorder (leesstoornis, dyslexie) als volgt:

A. De leesvaardigheid wijkt significant af van wat verwacht mag worden op basis van leeftijd, intelligentie en scholing.

B. De leesstoornis interfereert ernstig met de schoolvorderingen in het algemeen (of met activiteiten in het dagelijks leven die leesvaardigheid vragen).

C. Als er sprake is van een zintuiglijke stoornis, dan is het leesprobleem ernstiger dan gewoonlijk, gegeven die conditie.

In deze definitie valt op dat de criteria uitsluitend betrekking hebben op waarneembare vaardigheden

Ook Het *Protocol Dyslexie Diagnose en Behandeling* geeft in zijn werkdefinitie (Blomert, 2006, p. 5)aan dat dyslexie in de basis *een specifieke lees- en spellingstoornis met een neurobiologische basis is*.

Het 'Steunpunt Dyslexie Nederland' komt uit bij de volgende definitie:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren van het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.

Letterlijk betekent dyslexie: niet kunnen lezen. Spellingsproblemen, worden met de term "disorthografie" aangeduid, maar deze term hoort eigenlijk onder dyslexie. Want met dyslexie wordt dan lees -en spellingsproblemen bedoeld. Dus problemen bij lezen en opschrijven van woorden. Deze problemen gaan vaak samen, maar kunnen ook apart bestaan. Niet alle leesproblemen komen voort uit dyslexie. Alleen wanneer extra begeleiding volgens een planmatige aanpak geen resultaat heeft, kan er sprake zijn van dyslexie.

Wanneer kinderen in groep 3 leesonderwijs krijgen kennen ze na enkele maanden alle letters van het alfabet. Hun hersenen zijn zover ontwikkeld dat ze vormen kunnen herkennen als letters (grafemen) en die letters kunnen ze vervolgens koppelen aan klanken (fonemen). Men noemt dit het technisch leesproces. In de daar aan voorliggende jaren hebben de kinderen als kleuters als kennis opgedaan met letters en klanken. Ze hebben ontdekt dat letters en lettercombinaties een betekenis hebben. Gedrukte letters in boeken kunnen iemand iets vertellen en geschreven letters kan men zelf gebruiken om anderen iets te vertellen. Ook leren de kleuters al in de kleutergroepen de betekenis en klanken van bepaalde letters. Ze krijgen fonemische oefeningen en gaan experimenteren met letters d.m.v. stempelen, de schrijf - en leeshoek, letterdozen etc. In groep 3 is ongeveer 10 % van alle leerlingen wat betreft hun ontwikkeling nog niet helemaal klaar voor het leren lezen en schrijven. De oorzaken daarvan kunnen divers zijn. Er hoeft niet gelijk sprake te zijn van dyslexie. Maar als het kind aan het eind van groep 3 ondanks veel extra hulp nog steeds een zwakke lezer is dan is verder diagnostisch onderzoek eigenlijk wel nodig. Dyslexie is een stoornis in het technische lezen. Begrijpend lezen is vaak geen probleem, alhoewel het begrijpend lezen natuurlijk wel belemmerd wordt wanneer het technische lezen heel veel inspanning vraagt. Het lezen gaat niet echt vlot.

Uit onderzoek is gebleken dat driekwart van de kinderen fonologische problemen heeft. Driekwart heeft moeite met het snel benoemen van woorden maar ook van kleuren, namen, dagen van de week. En 50 procent van de kinderen met dyslexie heeft deze problemen allebei.

Dyslexie kan ook voorkomen in combinatie met andere bijkomende problemen zoals:

- dyscalculie (kinderen met dyslexie hebben vaak ook moeite met het automatiseren van de tafels)
- ADHD
- DCD
- ernstige spraaktaalstoornissen
- aan autisme verwante stoornissen

Het is heel belangrijk dat andere stoornissen onderkend worden. Elke stoornis heeft een specifieke aanpak nodig. Voor dyslexie is de aanpak nodig die gericht is op lees- en spellingstaken. Om tot een goede aanpak te komen moet men weten wat de oorzaak is van dyslexie.

1.1.2. Oorzaak dyslexie

De exacte oorzaak van dyslexie is nog niet bekend. De oorzaak ligt waarschijnlijk in de hersenen. Het lijkt erop dat in het hersengebied waar klanken aan schrifttekens worden gekoppeld te zwak is aangelegd of moeilijk bereikbaar . Wanneer de klankcode (teken-klankkoppeling) wordt aangeleerd, lijkt het erop dat het hersengebied dit onvolledig of incorrect verwerkt en minder goed in het geheugen opgeslagen wordt. Men noemt dit dan een specifiek fonologisch verwerkingsprobleem. Dyslectische kinderen kunnen wel klanken verwerken, maar de koppeling met klanken maken ze minder goed. Daardoor is het voor hen moeilijk de klankcodes uit het geheugen op te halen. Ze zijn eigenlijk niet, niet correct of voor een gedeelte niet goed in de hersenen opgeslagen.

De klankcodes worden dus vertraagd of moeilijk aan het woordbeeld gekoppeld en dan wordt lezen een probleem. Waarom dit zo moeizaam gaat bij dyslecten weet men nog niet helemaal. Misschien dat er genetische aanleg is die een verstoring in de hersenontwikkeling veroorzaakt.

Het is bekend dat in sommige families dyslexie vaker voorkomt dan in andere families. Het staat vast dat bij dyslexie sprake is van een erfelijke factor. Een kind dat één ouder heeft met dyslexie, heeft 40 tot 50% kans er ook aanleg voor te hebben. Bij twee dyslectische ouders ligt dit percentage rond de 80%. Ook kan de oorzaak gezocht worden in een verstoorde hersenontwikkeling door ziekte of andere nog onbekende omstandigheden in de vroege ontwikkeling van de hersenen.

Onderzoek

In 1998 is een langlopend multidisciplinair onderzoek gestart naar de oorzaken en vroege kenmerken van dyslexie. Voor dit 'Onderzoeksprogramma Dyslexie' wordt een groep kinderen met een verhoogd risico op dyslexie 10 jaar lang gevolgd, vanaf de geboorte tot de leeftijd van 9 jaar. Het onderzoek is afgesloten in 2010. Het onderzoek laat zien dat bij jonge baby's al verschillen in het brein gemeten kunnen worden. Ook de taalontwikkeling van peuters wijkt vaak af wanneer een van de ouders dyslexie heeft.

Zo is uit onderzoek gebleken dat:

- er verschillen zijn in hersenstructuren tussen dyslectische en niet dyslectische kinderen
- 20 tot 30% van de kinderen met ADHD een leesstoornis heeft, vooral dyslexie
- een kind waarvan een of beide ouders dyslexie hebben, zelf ook een verhoogde kans heeft op dyslexie

Vervolgonderzoek

NWO-Geesteswetenschappen heeft subsidie toegekend voor een onderzoeksprogramma dat voortbouwt op het hierboven genoemde onderzoek.

De onderzoekers richten zich op twee vragen:

- kinderen met en zonder genetisch risico op dyslexie worden onderling en met controle-kinderen vergeleken, in de eerste jaren van de leesontwikkeling
- binnen de groep kinderen met genetisch risico bestaan grote verschillen in snelheid van leesontwikkeling en de uiteindelijk bereikte leesvaardigheid

Het longitudinale karakter van dit onderzoek, met een leeftijdsspanne van nul tot vijftien jaar, biedt de unieke mogelijkheid antwoorden te vinden op een aantal kernvragen over dyslexie.

Professor Ben Maassen, hoogleraar dyslexie bij de Faculteit der Letteren van de Rijksuniversiteit Groningen, leidt samen met professor Van der Leij (UvA) en professor Maurits (UMC Groningen) het onderzoeksproject.

Naast dit onderzoek, vindt ook genetisch onderzoek plaats en worden verschillende behandelmethoden geëvalueerd. Het onderzoeksprogramma wordt uitgevoerd met subsidie van de 'Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek' (NWO).

Wanneer men kijkt naar wat Henk Huizinga schrijft over dyslexie, in het boek "Aanvankelijk en technisch lezen " dan haalt hij de standpunten aan van respectievelijk Bakker, Dumont en van der Leij.

Bakker gaat er vanuit dat de oorzaak ligt in de samenwerking van de beide hersenhelften. De hersenen bestaan uit twee helften, een linker en rechter hemisfeer. Het verwerken van talige informatie gebeurt vooral in de linkerhersen helft.

De rechter hersen helft is gespecialiseerd in de visueel-ruimtelijke verwerking. Wanneer een kind in groep 3 begint te lezen gebruikt hij/zij in eerste instantie de rechterhersen helft.

Het gaat uit van de schrijfwijze van een woord en dat is visuele informatie. Pas in tweede instantie wordt de linker hersen helft ingeschakeld, want de grafemen moeten gekoppeld worden aan de fonemen. En dat laatste is gekoppeld aan de talige informatie welke is opgeslagen in de linker hersen helft. Pas als een kind meer ervaring krijgt in lezen, gaat de samenwerking steeds beter en dus sneller. Bakker onderscheidt twee typen dyslectische lezers:

Perceptule Type (P-type). Deze kinderen blijven erg gevoelig voor perceptule kenmerken van de tekst, dus de visuele kenmerken van letters en woorden. Het lezen blijft dus sterk afhankelijk van de rechterhersen helft en de omslag van de rechterhersen helft naar de linkerhersen helft wordt vertraagd. Deze kinderen kun je herkennen aan sterk spellend lezen en zichzelf voortdurend corrigeren.

Linguïstische type (L-Type)

Deze kinderen zijn vooral gericht op talige informatie, de betekenis van woorden. Bij deze kinderen gaat de omslag van de rechter hersen helft naar de linkerhersen helft te snel. Deze kinderen lezen vooral radend en maken ook veel fouten die ze zelf niet corrigeren.

Het standpunt van Dumont is het volgende: Er is geen onderscheid in types dyslectici. Er is maar 1 type dyslectic maar er zijn wel verschillen in visuele begaafdheid. Volgens Dumont is dyslexie een erfelijke stoornis in het recoderingsmechanisme, het mechanisme waarmee men klanken aan letters kunt koppelen. Hij zegt: dyslexie komt alleen voor bij kinderen met een normale, gemiddelde intelligentie. Dat houdt in dat de prestaties op lezen en spellen sterk achter blijven bij andere schoolprestaties. De oorsprong zou volgens hem kunnen liggen in een vertraagde, gebrekkige of verstoorde taalontwikkeling. Terwijl je eerst leest dat hij het ziet als een erfelijke stoornis. Op Dumont is tegenwoordig ook de nodige kritiek.

Kijkt men naar Van der Leij dan zegt hij: 'Nee dyslexie kan ook voor komen bij kinderen met een lage intelligentie en hoeft ook niet altijd erfelijk te zijn. Dyslexie kan ook ontstaan als gevolg van een ongeval'. Van der Leij ziet dyslexie vooral als een probleem in de klank-letterkoppeling welke niet geautomatiseerd wordt. En daarom geeft zowel het lezen als het spellen van woorden problemen. Opvallend is volgens hem dat dyslectische kinderen vaak verbaal sterk zijn. Dit verschil in vaardigheid kan gepaard gaan met gedragsproblemen. Volgens van der Ley is er een verband tussen dyslexie en de moeite die een kind heeft met auditieve taken. Het ophalen van woorden uit het geheugen en het snel verwerken van informatie geeft problemen. Volgens hem is er dus verband tussen dyslexie en het minder goed functioneren van de hersenen. Van Der Leij maakt verder nog onderscheid in: Ontwikkelingsdyslexie (erfelijk bepaald) en verworven dyslexie (gevolg van hersenbeschadiging).

Al met al is de exacte oorzaak van dyslexie nog steeds niet helemaal duidelijk. Maar dat de oorzaak voor een groot deel in de hersenen ligt kan men na de vele onderzoeken die gedaan zijn wel aannemen.

In het boek van Dick Swaab "wij zijn ons brein, van baarmoeder tot alzheimer", kan men ook lezen dat bij kinderen met dyslexie het werkgeheugen in ontwikkeling achterblijft. De prefrontale cortex heeft veel functies en coördineert ook diverse hersengebieden die het werkgeheugen of korte termijn geheugen vormen. Met het werkgeheugen houd je "even de zaken in gedachte", zoals een telefoonnummer dat je moet bellen, plannen die je maakt of problemen die je oplost. Tijdens het werken met taal is juist het werkgeheugen van belang. Het werkgeheugen, een korte termijn opslag voor algemeen gebruik, is cruciaal voor het uitvoeren van doelgericht handelen.

Normaal wordt de informatie na het herhalen uit het werkgeheugen naar het lange termijn geheugen gebracht. Ook heeft hij het nog over het cerebellum. Het cerebellum, de kleine hersenen, liggen in de achterste schedegroeve, achter, onder de grote hersenen.

Deze relatief kleine hersenstructuur bevat 80% van onze zenuwcellen, en zorgt hiermee dat onze bewegingen en spraak vloeiend en goed gecoördineerd verlopen. Met het cerebellum fixeert je je ogen precies op het zelfde punt, terwijl je met je hoofd nee schudt. Ontwikkelingsstoornissen van het cerebellum kunnen gepaard gaan met vele psychologische problemen, dyslexie, ADHD, gestoorde verbale intelligentie en leerstoornissen.

Dat dyslexie ook samen kan hangen met een slechte motoriek kan men lezen in vele boeken en artikelen. Zo blijkt uit Twents onderzoek dat Dyslectici ook problemen hebben met hun motoriek. De oorzaak lijkt daarmee te liggen in een algemeen probleem in het automatiseren van vaardigheden. Uit onderzoek van de Twentse promovendus Elian de Kleine blijkt dat dyslexie meer is dan alleen een probleem met lezen en schrijven. Dyslectici hebben ook moeite met het plannen van bewegingen. Ze voeren een reeks van opeenvolgende bewegingen langzamer uit dan mensen die geen dyslexie hebben. De Kleine ziet een zelfde onderliggend probleem in het automatiseren van vaardigheden.

Naast de verschillende Nederlandse onderzoeken wordt er in het buitenland ook volop onderzoek gedaan naar het voorkomen van dyslexie als mede naar de oorzaak van dyslexie. In het volgende paragraaf worden een paar onderzoeken uitgelicht.

Buitenlands onderzoek

Overal in de wereld komt dyslexie voor. Het is onmogelijk om alle onderzoeken te inventariseren. Laten we kijken naar een paar landen.

Het verenigd Koninkrijk en de VS. (want zij hebben eenzelfde soort taal, ook belangrijk).

Op de site van 'Dyslexia research trust' kan men lezen dat uit onderzoek blijkt dat 30% van de kinderen die school verlaat spelling – en leesproblemen heeft, 10 procent van de kinderen hebben dyslexie. Hier zeggen ze : er is niet "een " oorzaak van dyslexie. Kinderen kunnen op jonge leeftijd gehoorproblemen hebben evenals visuele problemen. Wel zeggen ze dat uit onderzoek is gebleken dat het vaker voor komt bij jongens dan bij meisjes en dat het een erfelijke aandoening is, wat is gebleken uit hersenonderzoek. Er ligt een duidelijke biologische basis ten grondslag aan dyslexie. Het is onafhankelijk van IQ of klasse. Dyslexie is te vinden in alle culturen en talen. Ongeveer 50% van je leesvaardigheid wordt doorgegeven via je ouders genen. De genetische basis leidt tot verschillen in de ontwikkeling van de hersenen inclusief microscopische verschillen in de opstelling en de aansluiting van neuronen. Deze hebben de neiging vooral voor visuele en auditieve 'mangocellulaire' systemen te kiezen, die gespecialiseerd zijn voor een snelle verwerking van informatie te betrekken. Deze genetische verschillen kunnen worden verergerd door ongunstige voeding in het bijzonder het ontbreken van visolie tijdens de ontwikkeling van de hersenen.

Maar uit onderzoek in Engeland blijkt het volgende : In talen met transparante of ondiepe spelling (bijvoorbeeld Italiaans), zijn de letters van het alfabet, alleen of in combinatie, in de meeste gevallen uniek toegewezen aan elk van de klanken die voorkomen in de taal . Het leren lezen in dergelijke talen is makkelijker dan in talen met diepe orthografie (bijvoorbeeld Engels en Frans), waar de koppeling tussen de letters, klanken, en het hele-woord vaak zeer dubbelzinnig klinkt. Volwassen ervaren lezers tonen een snelheidsvoordeel in ondiepe orthografieën. (*[Publicatieblad van de vereenvoudigde spelling Society, J29, 2001 pp14-18]*)

De titel van dit onderzoek heet: Dyslexie: culturele diversiteit en biologische eenheid. Ook staat hier het volgende:

Wetenschappers hebben aangetoond dat een taal zijn eigen geografie schept in het menselijk brein . Deze ontdekking zou veelbelovende gevolgen kunnen hebben voor dyslexie onderzoek. Uta Frith van het University College, Londen, toont in Nature Neuroscience aan dat de verschillen in de structuur van de taal leiden tot verschillende strategieën voor uitspreken van woorden, wat kan verklaren waarom dyslexie een veelvoorkomend probleem is in het Engels lezen van Naties, maar relatief onbekend in Italië. Italiaans is eenvoudig en mooi te zingen, niet alleen vanwege de afwisseling van medeklinkers en klinkers, maar omdat de regels voor de uitspraak en stress consistent zijn.

Uit een ander artikel gevonden op internet komen Chinezen die onderzoek gedaan hebben ook tot deze conclusie:

Mensen met dyslexie hebben vaak moeite met letters herkennen en woorden te begrijpen. Sprekers van alfabetische talen, zoals Engels of Russisch, hebben een probleem met het omzetten van letters in klanken. Dyslectici in deze talen hebben verminderde activiteit in een hersengebied genaamd de linker temporoparietal cortex. Maar Chinese kinderen vinden het moeilijk symbolen om te zetten in betekenissen. De Chinese lezers moeten de betekenissen leren van ongeveer 5.000 verschillende personages, elk met een woord. In plaats van letter-naar-geluid conversie problemen, hebben Chinese dyslectici moeite met het omzetten van een symbool; van de vorm naar de klank en betekenis.

Op internet vond ik ook een tekst uit een gecontroleerd onderzoek van Stanley Sutton op de Staffordshire University. Hij heeft een theorie ontwikkeld waarin hij stelt dat dyslexie een visueel probleem is. Hij is tweetalig en dyslectisch. Het oorspronkelijks Grieks was een taal die men las van rechts naar links. De eerste Grieken lazen het fenicische alfabet van rechts naar links. Omdat steeds meer mensen werden onderwezen om te leren lezen en 4 van de 5 mensen klaagden dat ze niet goed konden lezen werden de Pallindromic letters ingevoerd. Er werd afwisselend van rechts naar links en van links naar rechts geïntroduceerd en rond 500 v Chr. waren de meeste Grieken gewend te lezen van links naar rechts. Latere generaties, die eigenlijk lezers zijn die van rechts naar links lezen, werden dyslectisch omdat ze van links naar rechts moesten lezen. Hij haalt hier de theorie van Ivan Pavlov nog bij, de geconditioneerde respons. Wanneer kinderen gedwongen worden van links naar rechts te lezen en ze hebben eigenlijk een sterke voorkeur voor van rechts naar links, dan is dit de oorzaak van dyslexie. Dit verklaart ook waarom mensen met dyslexie, nummers omdraaien en moeite hebben om muzieknoten te lezen.

Als je de naam van Stanley Sutton in typt bij You Tube, vind je verschillende filmpjes over deze theorie. <http://youtu.be/YBdyWF57wGo>

www.abcstan.co.uk ; www.nature.com.news

Bewegingen aanleren

Het maken van een reeks kleine bewegingen achter elkaar, zoals veters strikken, vioolspelen en schrijven, noemt men een *bewegingssequentie*. Als men zo'n nieuwe vaardigheid als vioolspelen net leert, maakt men alle bewegingen nog heel bewust. Maar als men lang genoeg oefent gaat de bewegingssequentie automatisch, als in één beweging zonder er echt bij na te denken. Elia de Kleine onderzocht hoe men zo'n bewegingssequentie aanleert. Als onderdeel van haar onderzoek, onderzocht zij ook of hier verschillen in waren tussen dyslectici en niet-dyslectici.

Methode

Voor haar experiment onderzocht De Kleine 19 dyslectici en 21 niet-dyslectici. De proefpersonen moesten een simpele sequentiële beweging uitvoeren. Ze kregen op een computerscherm vier vierkanten te zien, die correspondeerden met vier toetsen op een toetsenbord. Bij het oplichten van een vierkant moest de proefpersoon zo snel mogelijk de bijbehorende toets indrukken. De onderzoekster mat hierbij de reactietijd. De proefpersonen met dyslexie deden significant langer over deze taak dan mensen zonder dyslexie. De taak die de deelnemers uitvoerden is vrij simpel, maar De Kleine verwacht dat de resultaten generaliseerbaar zijn voor meer complexere taken. Het toont volgens haar aan dat dyslectici niet alleen moeite hebben met het automatiseren van lees- en schrijfvaardigheden. Dyslexie is een bredere stoornis waarbij mensen problemen hebben met het aanleren van sequenties in het algemeen.

Een nog andere verklaring van dyslexie is dat de dyslect een beelddenker is. In het volgende hoofdstuk wordt het begrip beelddenken duidelijk beschreven. Evenals de overeenkomsten tussen beelddenkers en dyslecten.

1.1.3 Beelddenken

Wat is beelddenken?

Beelddenken is denken in beelden en gebeurtenissen. Het kan worden omschreven als ruimtelijk denken. Beelddenkers ordenen hun 'wereld' met niet-talige middelen. Zij zien beelden van situaties en handelingen, waarin meerdere zaken naast elkaar zichtbaar worden, op elkaar inwerken en een betekenisvol geheel vormen. Het is een dynamisch en woordloos denken, een manipuleren met ruimtelijke voorstellingen. Nu is het zo dat mensen allemaal in meer of mindere mate in beelden denken. Echter bij een klein aantal mensen is sprake van dominant beelddenken. Deze manier van denken heeft zowel voor- als nadelen. Een voordeel is dat beelddenkers complexe situaties in een oogopslag overzien. Het is een snelle manier van denken. Een nadeel is dat ze, datgene wat ze overzien, niet altijd even vlug snel en makkelijk in taal of in getallen kunnen omzetten. Daardoor zijn ze soms moeilijk te volgen voor anderen.

Men kan zich waarschijnlijk wel voorstellen dat beelddenken in onze maatschappij, waarin taal een erg belangrijke rol speelt, tot problemen kan leiden. Ook in het onderwijs kunnen zich moeilijkheden voordoen, vooral ook op het gebied van lezen en schrijven, maar ook op het gebied van rekenen. Deze moeilijkheden worden veroorzaakt door een discrepantie tussen de manier waarop in ons onderwijssysteem de leerstof wordt aangeboden en de manier waarop beelddenkers met deze leerstof omgaan. We spreken dan ook van 'systeemgerelateerde onderwijsleerproblemen'.

Beelddenken anders uitgelegd

Beelddenken is non verbaal denken, instinctief denken, voelen dat een oplossing daar en daar ligt. De capaciteit dat wat men uit wil drukken kunnen visualiseren, als een schilderij of een beeldhouwwerk, maar ook als een heel orkest dat men kan horen spelen. Mozart en Van Beethoven hoorden de muziek in hun hoofd en zagen het orkest spelen en schreven dat op. Het is oplossingen zien, niet al redenerend tot een besluit komen. Een beelddenker ziet een oplossing en zal dan achteruitwerkend proberen te vertellen waarom zijn oplossing goed is. 'Verbeelding is erger dan de derdedaagse koorts', luidt een oud spreekwoord.

Met visualiseren kun je zelfs het genezingsproces bevorderen door jezelf gezond en jong te zien. Maar je kunt jezelf ook aan een psychose helpen. Het is het vermogen dingen en situaties te zien alsof ze werkelijkheid zijn. Iedereen heeft deze capaciteit alleen niet iedereen gebruikt hem. En slechts weinigen, maar misschien toch meer dan we denken, kunstenaars, artsen, architecten, ingenieurs, etc., gebruiken deze capaciteit om hun beroep beter te kunnen uitoefenen.

Iedereen heeft een mate van beelddenken in zich, want tot ons vierde jaar denken we allemaal in beelden, maar daarna gaan we - langzaam of juist snel, niemand weet het precies - over tot woorddenken. Ons onderwijssysteem is gebaseerd op dit woorddenken.

Visualiseren

Een extreme beelddenker kan dingen en situaties visualiseren, als een realiteit zien, terwijl een woorddenker dat juist helemaal niet kan zien. Visualiseren is: dat men iets als werkelijkheid kan zien en zelfs soms kan horen en/of voelen. Beethoven was al doof toen hij nog prachtige concerten schreef. Op deze manier kan iemand ontdekkingen doen door bijvoorbeeld een machine te visualiseren : de machine laten werken, bouten toevoegen of verwijderen en kijken of het ding dan beter werkt of niet. De machine bestaat alleen in gedachten. Maar de beelddenker ziet het als werkelijkheid.

Als men in een bestuur praat over een ontwikkeling en er zit een beelddenker bij, dan gaat de beelddenker visualiseren en beoordeelt hij aan de hand van gevisualiseerde situaties of bijvoorbeeld een bepaalde regeling effect kan sorteren. Ondertussen nemen de andere bestuursleden (woorddenkers) net het besluit dat het een geweldig idee is om de regeling te gaan uitvoeren. De beelddenker is dan juist tot de conclusie gekomen dat de regeling een fiasco zal worden. Hij wordt dan als stoorzender gezien en zeker als hij niet behoorlijk uitlegt hoe hij aan zijn besluit kwam. Aan de beelddenker dan de taak om zijn visie onder woorden te brengen, want hij weet niet dat hij in beelden denkt en zo tot een besluit komt, terwijl zijn collega's voor datzelfde doel in woorden denken.

Verskillende beelddenkers

Sommige beelddenkers zijn verbaal geweldig begaafd en weten te beschrijven wat ze zien, maar kunnen het dan soms niet op papier zetten, want dan moeten ze analyseren. Anderen produceren juist prachtige rapporten, terwijl hun verbale kwaliteiten hen in de steek laten. Ook zijn er die op beide terreinen thuis zijn.

Mensen als Mozart en Beethoven hoorden hun creaties in hun hoofd en konden het dan ook opschrijven. Beethoven deed dit zelfs toen hij doof werd en zijn uiteindelijke creatie niet kon beoordelen op zijn oorspronkelijke bedoeling. Mensen als zij konden het hele proces visualiseren en het ook horen spelen.

Maar mensen als Nel Ojemann - beelddenker en onderzoekster van beelddenken - en Ronald Davis - de schrijver van 'De gave van dyslexie' - horen geen muziek, maar slechts een heleboel kabaal. Zij moeten leren wat muziek is. Kortom, de variaties van beelddenken zijn enorm.

Speciaal onderwijs

Voor beelddenkers kan men ook geen speciaal onderwijssysteem creëren, want ze zijn allemaal anders. Scholen moeten echter wel open staan voor het feit dat er kinderen zijn die geen woorden in hun hoofd horen, maar alles via beelden oplossen. Stereometrie is voor hen een peulenschil, want ze zien de kubussen en de hulplijnen, terwijl de meesten alles in een plat vlak moeten tekenen en slechts zien door te beredeneren.

Er zijn nu methodes ontwikkeld ('Wereld in getallen') waarbij kinderen, speciaal de beelddenkers, leren te beredeneren. Bijv.: een flatgebouw met vijf verdiepingen en vier appartementen op iedere verdieping; hoeveel mensen wonen daar?

Nu bestaat er een grote kans dat men nooit moeilijkheden krijgt op school. Toch zijn er zo'n 10% analfabeten in Nederland en het is heel goed mogelijk dat daar heel wat beelddenkers tussen zitten. Ook zijn er veel kinderen die de grootste moeilijkheden hebben met spelling, weer anderen met lezen of rekenen. Ronald Davis raadt iedere ouder en onderwijzer aan om met kinderen te kleien en letters en cijfers te boetseren. Die letters en cijfers krijgen dan massa en zo kunnen ze die letters van alle kanten bekijken. Het merkwaardige is dat deze kinderen letters dan zelfs in spiegelbeeld kunnen herkennen. Davis experimenteerde in Amerika met een eerste klas en het resultaat was dat 98% van de kinderen goed kon lezen terwijl 2% weliswaar moeite bleef ondervinden, maar toch ook kon lezen.

Ronald Davis verkeerde tot zijn achtendertigste in de situatie dat zelfs het lezen van een straatnaam zo'n half uur kostte. Tot overmaat van ramp kon hij tot zijn zeventiende niet spreken. Nu geeft hij lezingen om het ouders mogelijk te maken kinderen uit de situatie te helpen waar hijzelf jarenlang in zat. Ondanks zijn problemen werd Davis ingenieur en heeft hij onder meer apparatuur ontwikkeld voor de raketten naar Venus en Mars.

Hij verdiende miljoenen met projectontwikkeling en besloot op zijn achtendertigste zich te wijden aan zijn beeldhouw hobby.

Terug naar de Nederlandse onderzoeken. Dyslexie is inmiddels een steeds meer onderkend leesprobleem. Maar de extra hulp die geboden moet worden kost veel geld, welke de ouders tot dan toe zelf betaalden. Vanaf jaar 2004 zouden diagnostiek en behandeling door de zorgverzekering worden betaald en niet meer voor rekening van de ouders komen. Maar het gebeurde niet en de datum werd voortdurend vooruit geschoven. Eerst moest er aan een heel scala van voorwaarden worden voldaan, die moesten leiden tot een protocol. Daarmee kon bepaald worden welke groep kinderen voldoende kon worden geholpen in het onderwijs en welke groep kinderen voor specialistische zorg in aanmerking zou moeten komen. Het CVZ gaf de wetenschapper dr. Leo Blomert van de Universiteit van Maastricht opdracht om dit protocol te ontwikkelen. Een commissie van deskundigen op het gebied van dyslexie, zowel afkomstig uit het onderwijs- als uit het zorgveld, begeleidde het proces en besprak verschillende versies van het protocol. Daarna verklaarden de Stichting Dyslexie Nederland en de verschillende beroepsgroepen zich ermee akkoord. Sinds 26 maart 2007 is het protocol openbaar. Het is uitgegeven in boekvorm en inmiddels alweer herzien. In het volgende hoofdstuk wordt kort het dyslexieprotocol behandeld, in het bijzonder het protocol voor groep 1 en 2, voor uitgebreide informatie verwijs ik naar de uitgebreide versies in boekvorm.

1.1.4 Dyslexie protocol

Algemeen

De protocollen dyslexie voor het onderwijs zijn in opdracht van het ministerie van OCW ontwikkeld om de signalering van leesproblemen en dyslexie van het basisonderwijs tot en met het hoger onderwijs te systematiseren.

De protocollen zijn een handreiking voor leerkrachten, remedial teachers, logopedisten en andere leesspecialisten in het onderwijs, en geven hen concrete handvatten voor beleid op het gebied van signalering en diagnose, begeleiding en behandeling, compenserende faciliteiten tot de inzet van computerhulpmiddelen.

Doel van de protocollen is een zo goed mogelijke begeleiding van leerlingen met (dreigende) leesproblemen. De protocollen leggen duidelijk uit wat de oorzaken en gevolgen zijn van dyslexie. Het geeft een goed beeld van waar een kind met dyslexie tegenaan loopt en hoe een school daarop in kan spelen.

Ieder protocol begint met een uiteenzetting over de achtergrond van lezen, leesproblemen en dyslexie. Deze informatie dient als onderbouwing voor de richtlijnen die in het protocol beschreven staan. Het gaat om achtergrondinformatie die voor elke leerkracht relevante kennis en inzichten biedt. Elk protocol sluit af met een korte beschrijving van de mogelijkheden voor invoering van de protocollen op school.

Er zijn verschillende dyslexieprotocollen voortgekomen uit het masterplan Dyslexie.

Dyslexieprotocol voor:

- regulier basisonderwijs
- speciaal basisonderwijs
- speciaal onderwijs
- voortgezet onderwijs
- middelbaar onderwijs
- hoger onderwijs

Vanwege de reikwijdte van het onderzoek wordt in het onderstaande alleen het protocol voor regulier basisonderwijs nader behandeld.

Protocol van regulier basisonderwijs.

Het Protocol Leesproblemen en Dyslexie is een handreiking voor leerkrachten, remedial teachers, logopedisten en andere leesspecialisten.

Doel van de protocollen is een zo goed mogelijke begeleiding van leerlingen met (dreigende) leesproblemen. De protocollen leggen duidelijk uit wat de oorzaken en de gevolgen zijn van dyslexie. Het geeft een goed beeld van waar een kind met dyslexie tegenaan loopt en hoe een school daarop kan inspelen.

Protocol leesproblemen en dyslexie groep 1 en 2

Al in de kleuterperiode kunnen stagnaties in de ontwikkeling van geletterdheid bij kinderen worden opgemerkt. Voor deze kleuters is het belangrijk dat de leerkracht tijdig stappen onderneemt om latere lees- en spellingproblemen tegen te gaan.

Het Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 1 en 2 is een handreiking voor leerkrachten bij het voorkomen, opsporen en aanpakken van achterstanden in geletterdheid.

Het protocol biedt informatie over geletterdheid en dyslexie en geeft suggesties voor de inrichting van een geletterde leeromgeving voor kleuters en het aanbod van geletterde activiteiten in de klas. Er wordt ingegaan op de signalering en begeleiding van risicoleerlingen, de overdracht naar de volgende groep, en de kenmerken van goed lees- en spellingonderwijs. Elk hoofdstuk sluit af met een checklist, waarmee de leerkracht voor zichzelf na kan gaan wat hij al doet en wat voor hem nog aandachtspunten zijn. Het Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 1 en 2 sluit aan bij de Tussendoelen beginnende geletterdheid.

Het boek "Protocol leesproblemen en dyslexie groep 1 en 2" bestaat uit verschillende hoofdstukken. Hier volgen korte beschrijving van het eerste hoofdstuk. Voor de andere hoofdstukken verwijs ik naar de het boek.

Leerkracht.

De leerkracht centraal . Hierin kan men lezen dat leerkrachten zich steeds meer bewust worden dat, in het belang van de ontwikkeling van kinderen, het belangrijk is dat ze al vroeg in contact gebracht moeten worden met geschreven taal. Het gaat om voorkomen en verhelpen van achterstanden. De leerkracht is degene die achterstanden in de ontwikkeling van geletterdheid bij een leerling het eerst kan opmerken. Werken met het protocol vraagt dan ook een opmerkelijke houding. Wanneer de leerkracht ervan overtuigd is dat geletterdheid bij kleuters ertoe doet en dat zij hierin een belangrijke rol in speelt, zullen alle kleuters- met of zonder risico voor leesproblemen of dyslexie- beter voorbereid zijn op het leren lezen in groep 3. Een belangrijk actie punt dat wordt genoemd is: Ik sta open voor nieuwe ontwikkelingen en probeer ze te gebruiken voor mijn eigen deskundigheid.

Per hoofdstuk wordt duidelijk in gegaan op de volgende onderdelen:

- Leeromgeving
- Aanbod
- Letterkennis
- Signalering
- Begeleiding

Er wordt gesproken over een voorschotbenadering, dat wil zeggen dat de werkwijze bedoeld is om leesproblemen zo veel mogelijk te voorkomen door kleuters alvast een voorschot te geven op de leesinstructie in groep 3.

Ook voor de groepen 3 en 4 zijn aparte protocollen evenals voor groep 5-8. Als eind groep 3 blijkt dat een leerling sterk achter blijft in zijn lees en spellingstechniek is het van belang dit kind verder intensief te begeleiden. Wanneer in de loop van groep 4 blijkt dat intensieve hulp niet leidt tot verbetering, is het van belang een onderzoek in te stellen door een expertise centrum, welke kan onderzoeken of het kind dyslexie heeft. Naar aanleiding van dat onderzoek kan een kind een dyslexieverklaring krijgen. In het volgende hoofdstuk wordt dit kort uitgelicht.

1.1.5 Dyslexieverklaring

Er is geen eenvoudige test waarmee dyslexie vastgesteld kan worden. Ook door een onderzoek van de hersenen is hierover geen uitsluitsel te geven.

Dyslexie is namelijk in individuele gevallen nog niet te ontdekken in de hersenen, alleen in wetenschappelijke onderzoeken bij groepen dyslectici. Ook is dyslexie niet altijd goed te onderscheiden van andere taalproblemen.

De hardnekkigheid van de leesproblemen is een belangrijke aanwijzing voor dyslexie. Dit is pas aan te tonen als de leesproblemen zijn gesignaleerd en aangepakt met behulp van het onderwijsprotocol leesproblemen en dyslexie. Wordt hiermee geen vooruitgang geboekt, dan noemt men dit *didactische resistentie*. Van didactische resistentie is sprake als er systematisch een half jaar lang, tenminste driemaal per week twintig minuten, extra instructie is gegeven voor het technisch leren lezen door een leerkracht of remedial teacher.

Diagnose

De diagnose wordt vastgesteld door een dyslexiedeskundige op basis van het protocol Diagnostiek van Dyslexie. Voor het vaststellen van dyslexie is een combinatie van verschillende onderzoeken nodig. Wanneer dyslexie is vastgesteld, hoort bij het rapport van de deskundige ook een dyslexieverklaring. Dit betekent dat uit psychodiagnostisch onderzoek is gebleken dat bij de betrokkene dyslexie is vastgesteld. Een dyslexieverklaring mag alleen worden afgegeven door een daartoe bevoegde deskundige. De deskundige moet in ieder geval een psycholoog of orthopedagoog zijn. Een remedial teacher of logopedist is niet bevoegd om een dyslexieverklaring af te geven. Deze verklaring geeft recht op verschillende faciliteiten in het onderwijs.

Faciliteiten

De dyslexieverklaring geeft de mogelijkheid gebruik te maken van verschillende faciliteiten in het onderwijs. Ook kunnen scholen zelf een aantal voorzieningen en hulpmiddelen toestaan. Standaardfaciliteiten zijn:

- verlenging van examentijd (met hoogstens 30 minuten)
- vergroting lettertype van de opgaven (hoewel diverse deskundigen het nut hiervan betwijfelen)

Een dyslexieverklaring is onbeperkt geldig. Als de situatie van een kind verandert, kan wel een aanpassing van de adviezen over bijvoorbeeld hulpmiddelen nodig zijn. Dit kan het geval zijn bij de overgang van basis naar voortgezet onderwijs.

Aanvullende brief

De deskundige die de dyslexieverklaring heeft opgesteld kan met een aanvullende brief de aanpassing van de adviezen over bijvoorbeeld hulpmiddelen aangeven. Er hoeft zo geen nieuw dyslexieonderzoek plaats te vinden.

Wanneer een kind een dyslexieverklaring heeft is het aan de ouders of zij de kinderen verdere therapieën laat volgen naast de extra hulp die het kind zal krijgen op de basisschool. In het volgende hoofdstuk worden enkele therapieën en methodes uitgelicht.

1.1.6 Dyslexie methodes en therapieën

Er zijn in de loop der jaren veel therapieën en methodes ontwikkeld om dyslexie te verhelpen ofwel hoe men de lees en spellingsproblemen bij dyslexie het beste kunnen trainen.

Zo kan men in het boek "dyslectische kinderen leren lezen" van Anneke Smits en Tom Braams veel ideeën opdoen voor individuele, groepsgewijze en klassikale werkvormen voor de behandeling van leesproblemen. "Connect Klanken en Letters" is een programma voor zeer frequente, vroegtijdige interventie in het proces van aanvankelijk leren lezen. Het is bedoeld voor de periode tussen oktober en februari in groep 3. De centrale doelen zijn : klankbewustzijn, letter-klankkoppeling en de aanvankelijke leeshandeling.

In dit boek staan ook tips om kleuters goed voor te bereiden. Met o.a. een apart hoofdstuk "een voorschotbenadering voor risicokleuters". Hierin staat o.a. dat letterkennis een belangrijk onderdeel vormt van het signaleringsonderzoek voor kleuters (Wouters en Wentink, 2005). Bij de groepen 2 die Braams en Smits onderzochten, verbaasde het hen dat erg veel kleuters al heel veel letters kennen, dit geldt zelfs in SBO- scholen. Ze maken daar de opmerking: Kennelijk is onze maatschappij zo geletterd dat kleuters als vanzelf letters oppikken als ze daar tenminste enige aanleg voor hebben. Des te meer vallen die kinderen op die niet of nauwelijks letters kunnen benoemen. Uit onderzoek is gebleken dat alfabet- en letterboeken geschikte middelen zijn om foneemidentificatie tot stand te brengen. Een goed voorbeeld van een letterboek is volgens Braam en Smit : KIJK mijn Letter (keuper-Makkink, 1988). Ook spreekbeeld is een geschikt middel voor het gecombineerd oefenen van letters en klanken.

Spreekbeeld

Spreekbeeld is een leermiddel voor risicokleuters en kinderen met beginnende leesleerproblemen; met name voor fonologisch zwakke kinderen die moeite hebben met het aanleren en automatiseren van de letter-klankkoppeling en het ontwikkelen van foneembewustzijn. Een spreekbeeld bestaat uit een betekenisvolle tekening waarin een letter of lettercombinatie is verwerkt. De basis van Spreekbeeld bestaat uit een set van zesenvertig zogeheten spreekbeelden. Een spreekbeeld is een letter of lettercombinatie die in een betekenisvolle tekening is verwerkt. Bij elk spreekbeeld hoort een verhaaltje met een gebaar. Het verhaaltje maakt duidelijk welke klank bij de letter hoort en waarom. Het gebaar associeert direct met de vorm van de letter en met de emotie en betekenis van het verhaaltje en de tekening, maar ook met de articulatiewijze van de klank. Dit maakt dat Spreekbeeld multisensorieel van opzet is, dat wil zeggen dat bij het aanleren van de letters gebruik wordt gemaakt van meerdere kanalen tegelijk: het visuele, het auditieve, het tactiele, het (spraak)motorische en het emotionele. Multisensoriële aanbieding van klank-tekenkoppelingen zorgt ervoor dat deze minder willekeurig worden: dat wil zeggen rijker geassocieerd worden in de hersenen.

Hierdoor kunnen de hersenen gemakkelijker langs meerdere kanalen simultaan zoeken naar de juiste klank bij de letter. Dit versnelt en vergemakkelijkt het oproepproces van klanken (Smits, 2004). Spreekbeeld is daarom geschikt voor het aanleren en automatiseren van een goede klank-tekenkoppeling.

Yvonne Vonk, logopedist / dyslexiespecialist ontwikkelde Spreekbeeld, een leermiddel dat op multisensoriële wijze klank-tekenkoppelingen aanleert, activeert en automatiseert en tegelijkertijd de fonologische ontwikkeling en het foneembewustzijn stimuleert. Spreekbeeld past binnen de huidige opvattingen over de ontwikkeling van het technisch leren lezen. Het is onlangs wetenschappelijk onderzocht en effectief gebleken.

Overwin dyslexie !

Overwin dyslexie! is niet zozeer een methode maar een boek dat een praktisch handboek is voor ouders, docenten, remedial teachers en ander geïnteresseerden in dyslexie. Met dit handboek kunnen kinderen met lees- en spellingsproblemen op een effectieve manier ondersteund worden.

De aanpak, benadering en materialen zijn ontwikkeld door Mevrouw A.M. Tulner-Hepkema. Zij had zelf dyslexie en weet uit eigen ervaring hoe moeilijk het is om als dyslect te leren lezen en spellen. Zij heeft van binnen uit en van buitenaf het kind met dyslexie onderzocht en lesmateriaal ontwikkeld dat bij dit probleem aansluit. Al dit materiaal is geordend en gearchiveerd. Hier is een boek van gemaakt. In dit boek gaat Tulner ervan uit dat een kind met dyslexie complexgebonden denkt. Ze zijn sterk visueel ingesteld en denken belevingsgebonden. Tulner is geïnspireerd door Maria Krabbe(1889-1965) en Nanniga Boon (1894-1971) en Bollnow (1903-1991).

Krabbe zei: het woordblinde kind denkt vooral in beelden. Deze manier van denken heeft de overmacht in verhouding tot het objectiverende vermogen (denken in feiten, niet beïnvloed door eigen gevoel) dat nodig is om taal te leren.

Nanniga Boon zegt het volgende over dyslexie:

De eerste bewustzijnsinhouden bestaan uit complexe eenheden. Complexen van voorstellingen, zintuiglijke indrukken, emoties en handelingen die ontstaan en aan elkaar gehouden worden door belevingen.

Bollnow zegt: Onze waarneming wordt beïnvloed door ons taalbezit. We kunnen slechts dat waarnemen waarvoor onze taal woorden voorhanden heeft. Met behulp van taal kan de mens tot veel gedifferentieerd waarnemen worden gebracht.

Hij onderzocht de functie die taal heeft in het menselijk leven. Daaruit bleek dat onze waarneming wordt beïnvloed door onze taalkennis. Iedere taal heeft op zijn eigen manier een netwerk van begrippen over de werkelijkheid en kinderen moeten daar spelend in groeien. Een voorbeeld: Wij onderscheiden groen en blauw, maar er zijn primitieve volken die dat niet doen, omdat dit onderscheid in hun wereld niet van belang is. Ze gebruiken een grote hoeveelheid kleuraanduidingen tussen geel en bruin (de bodemkleuren), wat voor hun leefwereld wel van belang is. Dat betekent dat ze niet alleen meer woorden voor kleuren hebben, maar ook dat ze meer onderscheid zien. De oorspronkelijke benoeming is het beschikbaar maken van de wereld. Zonder benoeming vervaagt alles. Daarom is het voor kinderen die moeilijkheden hebben met taal en het benoemen van dingen, allemaal minder overzichtelijk dan voor mensen die taalvaardig zijn. Zij kunnen het gevoel krijgen te verdrinken in de stroom van indrukken en belevingen. Het is de taak hen te begeleiden en hulpmiddelen te geven hen helpen overzicht te krijgen. Bijvoorbeeld juist de laatste letter te discrimineren:

- de laatste letter kan vaak door lang aanhouden het beste auditief van de totaliteit gediscrimineerd worden.
- De laatste letter is in de "herinnering" het meest overheersend.

Therapie bij disorthografie en dyslexie, Ludo Cuyvers

De meeste kinderen hebben dyslexie en orthografie. Volgens Cuyvers moet je dus beiden behandelen. Schrijven doet men trager dan lezen, maar ondergronds lopen toch dezelfde (meta)fonologische processen. Het is dan ook goed met de slak te beginnen, het schrijven. Men kan hier rustigere deelprocessen mee observeren. Daarna gaat men naar het lezen. De therapie begint met het aanleren van klinkers, en laat de structuur systematisch uitgroeien tot dat het kind alle eenlettergrepige klankzuivere woorden kan schrijven. Dan gaat de therapie over naar de meest bekende zwakke plek, de open en gesloten lettergrepen.

Daarna wordt het tijd voor de uitzonderingen zoals aai, ooi, ieuw ed., de historische invloeden met ei/ ij/ en ou/au en daarna de leenwoorden. Hierna volgen nog de gekke woorden en dan de algoritmen van werkwoordspelling e.d. en de dt oefeningen.

Een zeer praktisch boek waarbij de schrijver ook er op wijst dat de ouders bij de therapie aanwezig zijn en zo elke dag thuis een kwartiertje op de juiste wijze met het kind kunnen oefenen.

Taal in blokjes

Stichting Taalhulp, een landelijke stichting die gespecialiseerd is in onderzoek en behandeling van dyslexie, maakt gebruik van de Fonologische en Leerpsychologische (F&L) methode®. In deze deels computergestuurde methode wordt de training van fonologische vaardigheden gecombineerd met een cognitieve en taakgerichte training van strategieën voor het technisch lezen en de spelling. De F&L-methode is in 1987 bij Stichting Taalhulp ontwikkeld door Thalita Boumans. De methode gaat uit van de klanken van de taal.

Door de verschillende soorten klanken een kleur te geven, en door het gebruik van regelsymbolen wordt de klank- en regelstructuur van het taalsysteem zichtbaar gemaakt. Specifieke kenmerken van de methode zijn: lezen en spellen worden aangeboden in een geïntegreerd systeem; er wordt gebruik gemaakt van een kleurcodering die de taalstructuur zichtbaar maakt; visualisatie staat centraal bij alle werkvormen; de training van het fonologisch bewustzijn wordt vanaf het begin geïntegreerd in alle werkvormen voor lezen en spelling; de spelling- en leesregels (bijvoorbeeld het verschil in spelling en uitspraak van ramen-rammen) worden aangeleerd door middel van reeksen van klinker-medeklinker structuren; er wordt naast het oefenen met bestaande woorden geoefend met abstracte klankreeksen en pseudoworden; de ondersteuning van de klank-teken koppeling door middel van de kleurcodering wordt ook doorgevoerd bij leenwoordklanken.

De behandeling is individueel en vindt meestal één maal per week plaats en duurt een uur. Daarnaast volgt de leerling een thuisprogramma dat gemiddeld 20 tot 40 minuten per dag in beslag neemt. Meer informatie over de methode is te vinden in Boumans (1997), Boumans en Karman (1993) en Heijerman en Karman (2004) en op www.stichtingtaalhulp.nl.

Letters en woorden voelen in een tastkast

Dit is de kop van een artikel die stond op balansdigitaal.nl. Het artikel is geschreven door Maria van Amerongen. Zij beschrijft de wijze waarop Marlies Wentinck als remedial teacher en fulltime dyslexietrainer werkt op de basisschool Het Bosche Broek in Den Bosch. Zij begeleidt kinderen met ernstige leesproblemen met al dan niet een dyslexie verklaring. Een van de methoden die Marlies gebruikt is de Hemstim-methode. Deze methode van professor Bakker is gebaseerd op de theorie dat dyslexie ontstaat door een minder goede afstemming tussen de linker- en rechterhersenhelft. Door deze verschillende hersenhelften apart te prikkelen, zouden leesproblemen verminderen.

Een andere methode die Marlies gebruikt is het aanspreken van verschillende zintuiglijke informatiekanalen:

de oren (horen), de ogen (zien) en de handen (voelen).

Wentink: "Met behulp van een koptelefoon hoort het kind in een van zijn oren muziek en in het andere oor de instructie. Welk oor wat hoort, is afhankelijk van welke hersenhelft wordt getraind. Als dat de rechter helft is, verminderen de fouten; bij de linker wordt de snelheid (van bijvoorbeeld lezen) verhoogd. Verder voelt het kind letters, woorden en zinnen in een zogeheten tastkast. Het kind kan deze al voelend 'lezen'. Door te voelen kan het kind de letters en woorden beter onthouden. De methode is gebaseerd op het ervaren van succes: als dat gebeurt, gaat alles beter. En dat geldt dan niet alleen voor het lezen. Ouders vertellen ook dat ze hun kind weer 'terug hebben', dat het weer vrolijk is, dat het weer graag naar school gaat. De druk in het gezin is weg."

De gave van dyslexie, Ronald D. Davis

Ron Davis begint zijn boek met de begaafdheden van een dyslect, hij kijkt dus naar de talenten van een dyslect. Het verborgen talent. Hij begint met een heel rijtje van enkele beroemde dyslectici: Albert Einstein, Thomas Edison, Alexander Graham Bell, Leonardo da Vinci, Walt Disney, Sir Winston Churchill, Hans Christiaan Anderson, Henry Ford etc.

Als voorwoord komt een bekend Nederlandse dyslect aan het woord namelijk Jan des Bouvrie.

Hiermee duidt Davis mee aan dat het voor het zelfvertrouwen van alle dyslectici goed is te weten dat hun verstand op precies dezelfde manier werkt als dat van beroemde geniale mensen. De mentale functie die dyslexie teweegbrengt (ernstige lees en spellingsproblemen) is een gave in de waarachtige zin van het woord: een aangeboren vermogen, een talent. Het is iets bijzonders, iets wat de betrokkene tot voordeel strekt. Dyslecten ontwikkelen niet allemaal dezelfde mentale functies, maar ze hebben wel mentale functies met elkaar gemeen:

- Ze kunnen het vermogen van de hersenen benutten om waarnemingen te wijzigen en te creëren (de voornaamste bekwaamheid)
- Ze zijn heel goed bewust van hun omgeving
- Ze zijn nieuwsgieriger dan de doorsnee mens
- Ze denken voornamelijk in beelden, in plaats van in woorden
- Ze zijn uitermate intuïtief en zeer sensitief
- Hun denken en waarnemen is multidimensionaal (ze maken gebruik van alle zintuigen)
- Ze kunnen gedachten als realiteit ervaren
- Ze hebben een levendige verbeelding.

Deze acht bekwaamheden resulteren -mits ze niet onderdrukt of tenietgedaan door ouders of het onderwijssysteem- in twee kenmerkende eigenschappen: bovennormale intelligentie en buitengewone creatieve vermogens. Hieruit kan de ware gave van dyslexie voorkomen : virtuositeit.

Als er niet alleen gekeken wordt naar het verhelpen van het probleem, kun je dyslexie ook werkelijk zien als een gave. De meest gebruikelijke dyslectische gebreken treden op bij het lezen, schrijven, spellen of rekenen, maar er zijn er nog meer. Elk geval van dyslexie is weer anders, want dyslexie is een zelfgecreëerde toestand.

Er zijn geen twee dyslectici hetzelfde. Dyslexie is een gevolg van een bijzonder waarnemingsvermogen. In sommige situaties wordt dit talent een last. Het is al op hele jonge leeftijd begonnen en is inmiddels zo vanzelfsprekend geworden als ademen.

Vandaag de dag zijn er tal van theorieën over dyslexie en de oorzaken ervan. De meeste werden geformuleerd om de symptomen of de kenmerken van dyslexie te verklaren/ en aan te geven waarom de handicap zich voordoet. In het boek van Ron Davis zijn de theorieën en methoden niet ontwikkeld om de aard van het probleem te verklaren, maar om te verklaren waarom het kan worden verholpen. Na veel praktijkonderzoeken en omdat Ron Davis als dyslecticus over ervaring uit de eerste hand beschikt, bekijkt hij dyslexie uit een totaal ander gezichtspunt.

Hij zegt: Dyslexie is niet het gevolg van hersen- of zenuwletsel en wordt ook niet veroorzaakt door een defect aan de hersenen, oren of ogen. Dyslexie is een denkwijze en een speciale manier om op het gevoel van verwarring te reageren.

De twee manieren van denken.

Mensen denken op twee verschillende manieren: 'verbale begripsvorming' en non-verbale begripsvorming'. Verbaal betekent denken met klanken van de woorden. Non-verbale betekent denken met beelden van begrippen en ideeën. Verbaal denken is lineair in tijd. Het volgt de structuur van de taal. Men vormt woord voor woord zinnen. Verbaal denken gebeurt met ongeveer dezelfde snelheid als spreken. Non-verbaal denken is evolutionair. Het beeld groeit naarmate het denkproces begrippen toevoegt. Non-verbaal denken is veel sneller. Het is in feite moeilijk om het non-verbale proces te doorgronden, omdat het zich zo snel voltrekt, dat niemand het zich realiseert als zij of hij het hanteert. Het gebeurt doorgaans onbewust. Ieder mens denkt op allebei de manieren. Iedereen heeft een primaire en secundaire denkwijze. Wanneer tijdens de periode waarin het leerprobleemaspect van dyslexie wordt gevormd (vanaf het derde tot het 13 levensjaar), moet de potentiële dyslecticus een non-verbale denker zijn: iemand die in beelden denkt. Om te zien of deze manier van denken het leerprobleem van de dyslecticus bevordert, moet je de taal nader bekijken. Taal is een spiegel van het denkproces. Anders zou het voor de meeste mensen te moeilijk te leren zijn.

Taal bestaat uit drie symbolen; klank, betekenis en vorm.

Verbaal denkt men met de klanken van de taal. Het is een langzaam proces, maar wel een proces dat de betekenis van de zin gemakkelijk duidelijk maakt, zelfs als sommige woorden misschien niet helemaal worden begrepen. Men voert eigenlijk een interne monoloog. In gedachten luisteren naar een zin, kan het begrijpen ervan bevorderen. Als men gebruik maakt van non-verbale begripsvorming, denkt men met de betekenis van de taal door in gedachten plaatjes te maken van de begrippen. Het zijn niet alleen visuele beelden, maar eerder driedimensionale, multi-zintuigelijke beelden. Bij het lezen van een zin veranderen en ontwikkelen ze zich. Dit proces gaat veel sneller dan bij verbale begripsvorming. Dyslectici voeren eigenlijk bijna niet een interne monoloog, of ze moeten hardop lezen.

In plaats daarvan stellen ze in hun geest een beeld samen door de betekenis- of een beeld van de betekenis van elk woord dat ze tegen komen, aan de vooraf gaande toe te voegen.

Woorden die concrete zaken omschrijven zijn niet moeilijk voor dyslectici. Denk aan het woord olifant, of het woord thuis. Bij de meeste zelfstandige naamwoorden kan men een beeld bedenken.

Maar ook bij veel werkwoorden kan dat, denk aan, vliegen, spelen, kijken. Kijken we naar de lid woorden 'het' en 'een' dan wordt dat een stuk moeilijker. Hierbij is het onmogelijk voor een dyslecticus het woord als voorwerp of een handeling voor te stellen. Voor een verbaaldenker is dit geen probleem.

Het beeld van de betekenis van de zin vormt zich nadat de zin helemaal gelezen is. Maar een non-verbaal denker zal problemen ondervinden. Telkens als de betekenis van een onbekend woord niet in het totale beeld kan worden ingepast, komt de evolutionaire ontwikkeling van dat beeld tot stil stand. Bij elk woord waarvan de betekenis geen corresponderend beeld in gedachte roept, wordt het probleem ingewikkelder. Uiteindelijk blijft de dyslecticus zitten met een aantal onsamenvangende beelden met blinde vlekken daartussen. Dat leidt tot verwarring en desoriëntatie. Hij zal zich door concentratie door de blinde vlekken heen werken maar naarmate hij verdergaat zal hij zich steeds verwarder gaan voelen. Dit houdt in dat de waarneming van symbolen verandert en wordt vervormd, waardoor lezen en schrijven moeilijk of soms onmogelijk wordt.

Desoriëntatie is op zich een heel normaal verschijnsel. Het overkomt iedereen weleens. Het is een natuurlijke functie van de hersenen. Het treedt op als we overladen worden door prikkels of gedachten. Het gebeurt ook als de hersenen tegenstrijdige gedachten krijgen, van verschillende zintuigen en deze met elkaar in verband proberen te brengen.

Mensen oriënteren zich visueel door de wereld met twee ogen te bekijken. De hersenen vergelijken de twee beelden en gebruiken onderlinge verschillen voor de vorming van een driedimensionaal denkbeeld, dat vertelt hoe ver dingen verwijderd zijn. Het exacte punt vanwaar men visueel waarneemt ligt niet in de lenzen van de ogen, want dat zijn twee verschillende punten. Het is feitelijk een 'denkbeeldig' scherm in de hersenen. Vaak hebben mensen het gevoel dat ze dingen bekijken vanaf een punt dat zich achter hun ogen bevindt.

Daarom behandelt Davis een heel stuk over het "mind's eye". Dat is een waarnemingspunt, vanwaar iemand naar beelden en gedachten kijkt. Als je je ogen sluit en naar een denkbeeldig plaatje kijkt, doe je dit vanuit een waarnemingspunt. Dit noemt hij het mind's eye.

Terug naar desoriëntatie, hoewel dit een alledaagse ervaring is maken dyslectici er iets buitengewoons van. Ze beleven niet alleen de gevolgen hiervan, maar zorgen ervoor dat het optreedt zonder dat ze zich daarvan bewust zijn. Ze hebben waarschijnlijk als kind een manier gevonden om toegang te krijgen tot de desoriëntatiefunctie van de hersenen en deze opgenomen in hun denk/en herkeningsprocessen. Dyslectici zijn zich er niet van bewust wat er gaande is tijdens het optreden van desoriëntatie, omdat het te snel gebeurt. Ze realiseren het zich wel als ze er gebruik van maken. Dan kunnen ze driedimensionale, geluiden en tastprikkel beter herkennen.

Als ze er gebruik van maken voor het oplossen van een non-verbaal probleem, noemt men het intuïtie, een inval of inspiratie noemen. Als het wordt gedaan uit vermaak, noemen we het fantaseren of dagdromen. Dit uit zich in specifieke talenten van veel dyslectici.

De methode die Ron Davis heeft ontwikkeld bestaat uit verschillende onderdelen, waaronder trainen met het mind's eye, beoordeling van het waarnemingsvermogen, oriëntatiecounseling, fine tuning en de grondbeginselen van de Symbol Mastery.

Met name de grondbeginselen van de Symbol Mastery heb ik gebruikt voor de leskist spel(l)en met letters.

Hierin staat uitgebreid een hoofdstuk over het onder de knie krijgen van het alfabet. Doordat de cursisten door en door de symbolen leert kennen hoeft dit geen desoriëntatie meer te veroorzaken. Belangrijk hierbij is de kinderen elke letter te laten boetseren en daarbij elke keer de vragen te stellen: Van wie zijn deze letters? Waarom? Of hoezo? Net zolang tot het kind zegt: Omdat ik het gemaakt heb !” Veel oefenen met het hele alfabet, van voor naar achteren maar ook andersom, veel aanraken en bevoelen etc. Kortom spel(l)en met letters. De andere methodes die Davis bespreekt zijn niet zomaar even toe te passen. Dat vereist grondige bestudering en ik denk zelf zelfs dat training van de uitvoerende hierbij vereist is. Er is in Nederland ook een Davis Dyslexia Association.

Hier kun je o.a. een opleiding volgen tot gecertificeerd Davis begeleider. In Wageningen is o.a. een therapeut die gecertificeerd is.

In het onderwijs was het lange tijd niet gebruikelijk dat er methodes werden gebruikt binnen het kleuteronderwijs. De laatset jaren is daar verandering in gekomen. In het volgende hoofdstuk worden een paar van de meest gebruikte methodes genoemd en kort beschreven.

1.1.7 Methodes beginnende geletterdheid

Er zijn meerdere methodes voor beginnende geletterdheid:

Ik & Ko

Ik & Ko is zowel geschikt voor kleuters met Nederlands als moedertaal (**NT1**-leerders) als kinderen voor wie het Nederlands de tweede taal is (**NT2**-leerders). Met Ik & Ko wordt gewerkt aan **woordenschat ontwikkeling, mondelinge taalvaardigheid, beginnende geletterdheid** en **taalbeschouwing**.

Schatkist

Schatkist is dé voorloper van Veilig leren lezen. Schatkist geeft ruime aandacht aan mondelinge taal en beginnende geletterdheid. De ontwikkeling van het fonologisch bewustzijn en het alfabetisch principe nemen daarbij een belangrijke plaats in. Daarnaast biedt Schatkist dezelfde aanpak in niveaus (ster, maan en zon) als Veilig leren lezen.

Pyramide

Piramide is een allesomvattende educatieve methode voor de twee-en-half tot zevenjarigen en gaat in op alle ontwikkelingsgebieden maar vooral op taal. Ook geeft het tips en suggesties voor activiteiten voor kinderen die méér nodig hebben. Het zijn allemaal onderdelen van Piramide, een methode die doorloopt van de eerste kleuterklas tot en met eerste leerjaar van de basisschool.

Villaletterpret

Het fonologisch en fonemisch bewustzijn van kleuters is van grote invloed op de latere leesprestaties van kinderen. Dit is een pleidooi om bij vooral jonge kinderen zich als leerkracht sterk te richten op het doelgericht stimuleren van deze ontwikkeling. Villa Letterpret zorgt voor een speels instructiemoment in de kring met een duidelijk te bereiken doel. Men leert door gebruik te maken van poppenspel, kinderen op een kleutereigen manier te benaderen waardoor een pedagogisch veilig klimaat ontstaat.

De leessleutel

De leessleutel groep 1 en 2 is bedoeld voor scholen die ervoor kiezen kinderen een eigentijds taalaanbod te doen. Maar ook voor scholen met leerkrachten die zich op het gebied van het taal-leesonderwijs aan jonge kinderen willen blijven professionaliseren. Het pakket biedt een halfgesloten en een open aanbod. Men kan het programma als geheel volgen, maar men heeft ook de mogelijkheid uit het aanbod een eigen programma samen te stellen op basis van de behoefte van de kinderen. Daarom kent De leessleutel groep 1 en 2 verschillende gebruikers. Allereerst zijn dat leerkrachten die zich bij het realiseren van een passend en prikkelend taal-leesaanbod in groep 1 en 2 graag geïnspireerd en gesteund zien door eigentijdse (voorbeeld)thema's. Vaak zijn dat beginnende leerkrachten.

Maar vervolgens of daarnaast is de map ook een leerzaam praktijkboek voor die leerkrachten die zich vanuit het werken met thema's (verder) willen ontwikkelen in de richting van thematiseren met jonge kinderen.

Binnen deze methodes komt dus heel uitgebreid de taalontwikkeling aan bod. Deze methodes spelen vooral in op het ontwikkelen van het fonologische en fonemische bewustzijn van de kleuters. In het volgende hoofdstuk wordt uitgelegd wat hier precies mee bedoeld wordt.

1.1.8 Fonologisch en fonemisch bewustzijn

Wat wordt er bedoeld met Fonologisch bewustzijn? We weten dat dit heel belangrijk is om te trainen bij jonge kinderen als voorbereiding op het leren lezen.

Abstract: Het (toenemend) vermogen (bij jonge kinderen) te abstraheren van de betekenis van taal, zich te richten op de klankvorm en te manipuleren met klanken ofwel het kunnen doorzien van de klankstructuur van taal.

Onder fonologisch bewustzijn verstaan we dat wat kinderen leren dat als ze een versje of rijmpje horen dat ze dan weten dat sommige woorden aan het eind het zelfde klinken en dat woorddelen verwijzen naar klankgroepen. Voorbeeld: ze leren woorden op te delen in klankgroep: vracht-wa-gen. En ze horen dat maan rijmt op baan en staan. Deze oefeningen noem je metalinguïstische oefeningen. Ofwel fonologisch bewustzijn is de metalinguïstische vaardigheid die kinderen in staat stelt los van de inhoud te reflecteren op gesproken taal. Het fonemisch bewustzijn is een onderdeel van fonologisch bewustzijn.

Wat wordt er dan precies bedoeld met fonemisch bewustzijn?

Het kunnen doorzien dat woorden uit losse klanken bestaan ('b' is de eerste letter van 'bal' en ook van 'boek').

Abstract: Een specifieke gevorderde fase van het fonologisch bewustzijn waarbij kinderen in staat zijn eenlettergrepige woorden in afzonderlijke klanken op te delen.

Het fonemisch bewustzijn is moeilijker; het besef dat woorden zijn opgebouwd uit kleine klankeenheden, die in lettertekens worden weergegeven (b-oo-m, v-i-s). Dit is het alfabetisch principe, dit is moeilijk voor kleuters omdat afzonderlijke klanken in gesproken woord in elkaar overlopen.

Wanneer het fonemisch bewustzijn goed is van een kleuter kan deze auditieve analyse (hakken) en auditieve synthese (plakken) goed toepassen. Maar ook auditieve discriminatie.

Kinderen met een goed *fonologisch bewustzijn* weten dat woorden kunnen rijmen, uit lettergrepen bestaan, met dezelfde klanken kunnen beginnen of eindigen en uit klanken bestaan die gebruikt kunnen worden om nieuwe woorden te vormen. Dit is de voorbereiding op het fonemisch bewustzijn. Fonemisch bewustzijn is echter de vaardigheid om binnen gesproken woorden klanken te onderscheiden, daarover na te denken en ze te manipuleren. Het is een gevorderde fasen van het fonologisch bewustzijn.

Voor veel kinderen zijn taken die met fonemisch bewustzijn te maken hebben niet eenvoudig. Deze vereisen dat het kind de taal als een object gaat zien, waardoor de aandacht van de inhoud naar de vorm van de taal moet verschuiven. Onderzoek laat zien dat het onderscheiden van fonemen binnen een woord vrijwel nooit spontaan wordt geleerd, maar om gericht onderwijs vraagt. Het ontwikkelen van fonemisch bewustzijn is voor kinderen vooral moeilijk, omdat ze tijdens luisteren en spreken geleerd hebben dat woorden betekenis hebben en niet dat woorden uit klanken bestaan. Voor het leren lezen is het echter nodig, dat kinderen zich richten op de klanken van taal. Dit hebben ze nodig om te begrijpen hoe klanken geschreven taal representeren. (Vernooy, 1999:23)

Op de site van Hogeschool De kempel vond ik de volgende fasen, zij noemden fonologisch en fonemisch bewustzijn twee onderdelen van taalbewustzijn.

Fasen

Fonologisch bewustzijn bestaat uit de volgende fasen:

Fase	Fonologisch bewustzijn:	Groep
1	Opdelen van zinnen in woorden.	1-2
2	Opdelen van samengestelde woorden in afzonderlijke componenten.	1-2
3	Opdelen van woorden in lettergrepen.	1-2
4	Verbinden van lettergrepen tot woorden.	1-2
5	Opzeggen van rijmpjes samen met iemand anders.	1-2
6	Individueel opzeggen van rijmpjes.	1-2
7	Herkennen van eindrijm.	1-2
8	Toepassen van eindrijm: zelf ontdekken van rijm, produceren van rijm.	1-2

Auditieve analyse en synthese zijn samen met **letterkennis** de belangrijkste aspecten van het fonemisch bewustzijn, leest men in het Protocol Leesproblemen en Dyslexie.

Op internet kun je veel metalinguïstische oefeningen vinden voor taalspelletjes in de klas met voorbeelden en al. Ook in de methodes beginnende geletterdheid komen deze oefeningen veelvuldig aan bod. Zoals in Villa letterpret.

Naast het fonologische en fonemische bewustzijn wordt ook het alfabetisch principe aangeleerd. Het gaat hier om de koppeling van fonemen (klanken) aan grafemen (het schrift). Vandaar dat in het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op het schrift en de daarbij zo belangrijke motorische ontwikkeling.

1.1.9 Schrift

Een groot deel van de kinderen met dyslexie hebben ook moeite met netjes schrijven. Kinderen met dyslexie schrijven vaak onleesbaar en maken veel doorhalingen. Bij leerlingen die wel leesbaar schrijven, valt het trage schrijftempo op.

In onderwijsland zijn verschillende schrijfmethodes.

Enkele bekenden:

Pennenstreken hoort bij Veilig leren lezen

Schrijfsleutel hoort bij de leessleutel

Het schrift in De schrijfsleutel is ontwikkeld in samenwerking met de universiteit Nijmegen. Dit licht hellende, verbonden schrift is motorisch makkelijk uitvoerbaar en voorkomt vermoeidheid en schriftverval.

Handschrift

Schrift

Schrijftaal

Mijn eigen handschrift

Zoals men bij de omschrijving van schrijfsleutel ziet zijn de methodes vaak zo ontwikkeld dat ze motorisch makkelijk uitvoerbaar zijn.

Op internet vond ik ook een artikel van Pieter Langendijk, een bekende schrijver en psycholoog over een opmerkelijke lees-schrijfmethode. Het gaat over een Onderwijzeres Annie Boon uit Breda die een lees en schrijfmethode heeft ontwikkeld en die ze gebruikt op haar school. Bij haar op school komt geen enkele kind voor met dyslexie. Als onderwijspsycholoog bezocht hij de school en testte de leerlingen. De leerlingen zaten wat betreft taal, lezen en Rekenen op een hoger niveau dan wat paste bij hun leeftijd. Ze had ook een methode ontwikkeld waardoor de waardeschaal en de fantasie van de kinderen enorm toenam. Pieter Langedijk liet alle kinderen een tekening maken. De tekeningen leken die van kinderen van 12 jaar in plaats van die van 6-7-jarigen, duidelijke voorstellingen vol mooie kleuren.

Na bezoek aan de klas van Annie Boon bezocht Pieter enkele malen het instituut van de neuroloog Dr. P. Mesker in Maastricht, die kinderen met leerproblemen onderzocht en behandelde. Veel van wat juffrouw Boon deed bleek nauw samen te hangen met de theorieën en aanpak van Dr. Mesker. Mesker schreef over zijn methode het boek De Menselijke Hand.

In Nederland was haar methode zeer onbekend, hoewel er cursussen werden gegeven, maar in andere landen werd deze methode wel op tientallen tot honderden scholen toegepast.

Vooraf in Frankrijk werd haar methode vaak toegepast ze gaf daar elk jaar cursussen aan onderwijzers van scholen met lichamelijk of geestelijk gehandicapte kinderen, zoals debiele kinderen, spastische kinderen en kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden. Volgens Annie Boon werd haar methode ook op zeer vele scholen in België, Spanje en Zwitserland toegepast.

Elk jaar ging Annie Boon naar de universiteit van Parijs waar ze cursussen van enkele weken gaf, waar veel onderwijzers, maar ook veel artsen, onderwijzers, logopedisten en psychiaters aan meededen. Zij vertelde ook dat ze ook een tournee door Amerika had gemaakt, waar cameraploegen alles op de film hadden vastgelegd. Door medische bureaus werden kinderen met lichamelijke en/of geestelijke problemen (houterig of angstig) naar haar doorgestuurd. Na enkele maanden waren de problemen van vrijwel alle kinderen verdwenen. Ze vertelde dat kinderen op BLO-scholen, dank zij haar methode, sneller leerden lezen en schrijven dan veel 'normale' kinderen op gewone scholen.

Toen Pieter Annie Boon leerde kennen paste ze haar methode al 20 jaar toe. In al die jaren was er geen enkel geval van leesblindheid of woordblindheid geconstateerd. Annie Boon vertelde dat ze, in het verleden, enkele artikelen had geschreven en dat zij daar honderden enthousiaste reacties had gekregen, dat ze van veel mensen te horen kreeg dat haar methode op alle PA's onderwezen zou moeten worden, maar uiteindelijk gebeurde er niets.

Motorische ontwikkeling

Hierbij wordt de theorie van Dr. P. Mesker gehandhaafd.

De oudste en meest primitieve motoriek is de asymmetrische motoriek (1-2 jaar). Deze is gebaseerd op een links/rechts antagonisme, wat wil zeggen dat als je linker hand een vuist maakt, je rechter hand precies het tegenovergestelde doet, namelijk de vingers strekken.

De volgende fase is de symmetrische fase (3-5 jaar). Hierbij doen de linker en rechter hersenhelft hetzelfde. Dus van de linkerhand wordt een vuist gemaakt, dan gebeurt met de rechterhand precies hetzelfde. Denk aan een peuter die twee blokjes in zijn handen heeft en er één wil geven. Onwillekeurig laat hij/zij ook het blokje in de andere hand los. Voor het evenwicht is een goede symmetrische motoriek belangrijk.

De derde fase is de ontwikkeling van de asymmetrie, de lateralisatiefase (6-7 jaar). De asymmetrie berust op het verschil in vaardigheid van beide handen (bijvoorbeeld met mes en vork eten). In het begin zullen er meebewegingen van de andere hand zichtbaar zijn. Deze verdwijnen in de loop der tijd en hierdoor zal het bewegen meer gedifferentieerd verlopen. Er is dan sprake van lateralisatie. Deze voorkeurshand is vaardiger dan de andere hand, welke een ondersteunende rol heeft.

De vierde en laatste fase is de dominantiefase (vanaf 8 jaar). Nu gaat één hersenhelft domineren. Deze hersenhelft heeft met de taal te maken en is meestal de linker hersenhelft. In deze theorie wordt de taalontwikkeling aan de motorische ontwikkeling gekoppeld.

De senso-motorische ontwikkeling

Deze is in drie componenten te verdelen:

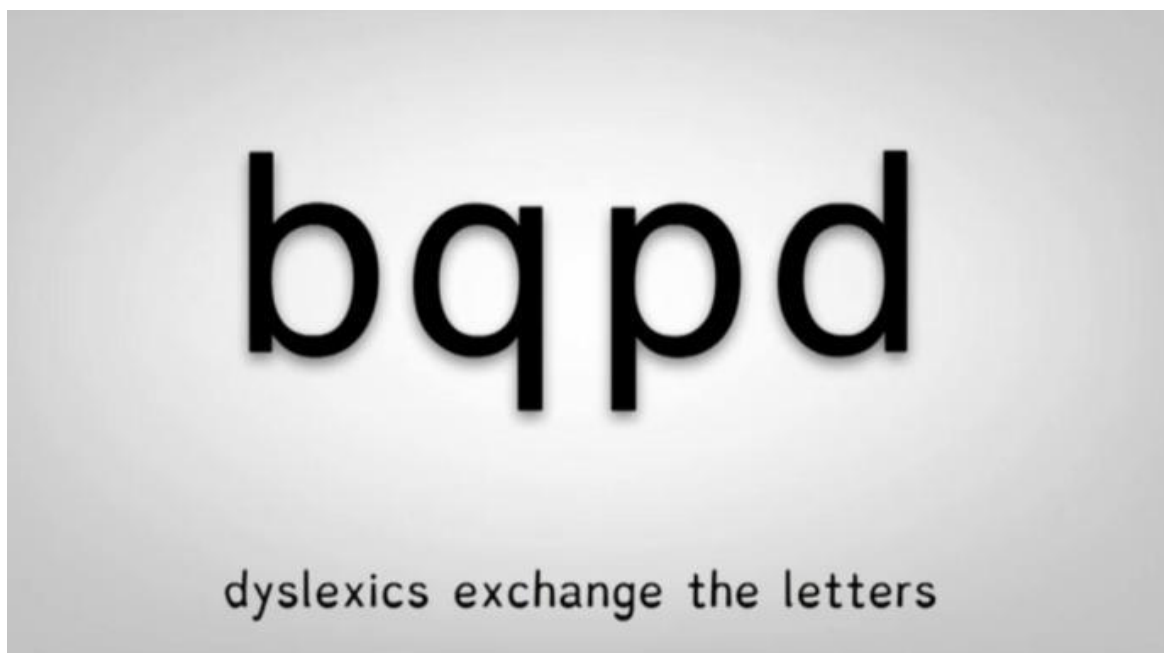
1. De neurologische ontwikkeling (de rijping van het zenuwstelsel)
2. De sensorische ontwikkeling
3. De motorische ontwikkeling

Fijne motoriek / schrijfmotoriek

Hierbij gaat het om zowel de hand- en vingermotoriek als de mondmotoriek (articulatie) en de oogmotoriek. Deze hebben alle drie te maken met een vorm van communicatie, namelijk schrijven, praten en lezen. In het totale leerproces spelen deze een belangrijke rol.

Lettertypes

Ook kwam onlangs nog item in het nieuws Er werd voor het eerst een boek uitgegeven met een nieuw lettertype welke speciaal was ontworpen voor dyslectici en wel door een grafisch ontwerper die zelf dyslectisch is. Dit lettertype is al in 2009 ontworpen en je kunt hem downloaden voor slechts 10 euro via de site van deze grafisch ontwerper, Christiaan Boer van 'Studiostudio'. Er zijn verschillende artikelen van hem verschenen. Hij won zelfs een landelijke prijs met zijn Lekkere Letter.

Tijdens het lezen verwisselen mensen met dyslexie namelijk letters die op elkaar lijken. Vooral de letters b, p en d zijn de boosdoeners. Om het hen wat gemakkelijker te maken ontwierp grafisch ontwerper Christian Boer, die zelf ook dyslexie heeft, een lettertype waarmee de verschillen tussen de letters zoveel mogelijk worden benadrukt, toepasselijk genaamd 'Dyslexie'. Sinds hij een ontwerpprijs voor het lettertype ontving stromen volgens Boer de aanbiedingen binnen. Boekengigant Bruna komt nu met een boek in zijn lettertype. Dyslectici zien volgens Boer woorden als 'beelden' die dan voor hun ogen 'dansen'.

Toen hij voor zijn studie een grote stapel slechte kopieën kreeg voorgeschoteld om 'even door te lezen' besloot hij een makkelijker leesbaar lettertype te ontwikkelen. En niet zonder succes.

In april won hij met het lettertype de Nederlandse editie van de Smart Future Mind Awards, een prijs voor innovatieve ontwerpen.

Een aantal scholen gebruiken het lettertype nu ook al als proef. Sinds de prijsuitreiking heeft hij meer dan achthonderd e-mails ontvangen met aanbiedingen van Zuid-Afrika tot de Verenigde Staten. Dyslectici maken minder fouten bij het lezen van tekst in dit lettertype. Het lezen kost ook minder moeite. Het lettertype dyslexia wordt ook gebruikt door meerdere scholen, universiteiten, logopedisten, remedial teachers. Het is daarnaast door universitair onderzoek bewezen dat het lettertype dyslexia werkt. In onderzoek door universiteit Twente is naar voren gekomen dat dyslectici met het lettertype minder leesfouten maken dan met een standaard lettertype.

Een van de aanpassingen is o.a. de letters iets schuin zetten op basis van geschreven letter zodat de letters niet op elkaar lijken voorbeeld de b en d.

In een ander artikel gevonden op internet schrijft Ben Hamerling over schriftontwikkeling: lettervorm in de hoofdrol.

Ook hierin wordt bevestigd dat de rechtopstaand ronde letters verwarrend zijn voor dyslectici.

In de meeste boekjes en 'lettersituaties' is de rechte en ronde blokletter toonaangevend. Het is de 'bolletjestokje'-letter, die door zijn eenvoud voor de jonge kinderen geschapen lijkt te zijn. Bij letters gaat het echter niet om het bekijken van gestileerde tekeningen, maar om 'karakterherkenning' en het proces der herkenning verloopt niet altijd via de weg der eenvoud. De d is gespiegeld en levert een zuivere b op. In het geval van symmetrische lettervormen menen we dat veel kinderen deze letters spiegelen. Maar er is nóg een benadering mogelijk: de losse onderdelen van de letter worden in volgorde verwisseld. Begint die b nu met een stokje of met een bolletje?!? Dat verergert het probleem voor schrijvende dyslectische kinderen nog eens. De ramp wordt nog groter bij 'stempelletters', die ook nog eens geroteerd kunnen worden en (van de onderkant) spiegelbeeldig bekeken.

Ben Hamerling is docent schrijven, handschriftontwikkeling en toetsenbord vaardigheidsontwikkeling aan de Marnix Academie te Utrecht en de Ipabo te Amsterdam. Tevens is hij docent aan de posthbo-opleiding tot Schrijfdocent van het Pedagogisch Schrijfcentrum te Amsterdam.

2 Onderzoeksopzet

2.1 Hypothese:

Naar mijn mening wordt er te veel **mentaal** het alfabetisch principe aangeleerd bij kleuters. Kleuters hebben behoefte aan spelenderwijs leren. Ook mogelijk dyslectische kinderen hebben geen baat bij vooral mentaal les aanbod. Wanneer we het alfabet op een meer fysieke/emotionele manier aanbieden hebben ook mogelijk dyslectische kinderen een eerlijkere start.

2.2 onderzoeksvraag :

Hoe kunnen we kleuters op de beste manier letters aanbieden zodat ook mogelijke dyslectische kinderen een zo eerlijk mogelijke start krijgen?

Ik heb onderzocht hoe dat nu gebeurt. Het alfabetisch principe wordt op diverse manieren aangeboden met of zonder methode. De meeste kleuterklassen hebben een lettermuur en op vaste momenten in het jaar wordt er een nieuwe letter aangeboden. Hiervoor wordt meestal een rechte letter genomen. Ik heb na veel studie besloten zelf een leskist te maken met drie dimensionale letters die gebruikt kan worden naast bestaande methodes. De meeste methodes van beginnende geletterdheid leggen de nadruk op het fonologische bewustzijn. Wel worden ook echte letters aangeboden maar op verschillende manieren, vaak wordt gekozen voor een recht Helvetica letter en deze letter is juist voor dyslectici niet fijn om te lezen. In dit lettertype wordt de **d** en de **b** gespiegeld evenals de **p** en **q**.

Deelvragen:

Is deze leskist geschikt om kleuters op een speelse manier het alfabetisch principe aan te leren zodat ook mogelijke dyslectici een eerlijkere start krijgen?

Is deze leskist geschikt om mogelijk dyslectici opnieuw letters aan te leren en te automatiseren?

Zijn ouders tevreden over hoe en wanneer dyslexie bij hun kinderen werd onderkend en hoe daar verder in hun schoolloopbaan mee wordt omgegaan?

Weten leerkrachten en met name kleuterleerkrachten genoeg over dyslexie?

Ik heb gekozen voor meerdere onderzoeken kwantitatief en kwalitatief:

Kwalitatief:

- Twee actie onderzoeken ; zelf uitgevoerd
- Actieonderzoek uitgevoerd door andere leerkracht

Kwantitatief:

- 2 enquêtes.: Onder ouders en onder leerkrachten van groepen 1/2.

2.3 onderzoek:

Voor het maken van de leskist ben ik dus uit gegaan van het idee van Ron Davis om fysiek en emotioneel met de letters bezig te gaan. In zijn boek zegt hij ook: Jonge kinderen kunnen het alfabet leren door ze te boetsen van klei. Kinderen hoeven niet persé dyslectisch te zijn voor deze leermethode. Alle kinderen hebben er profijt van en ze vinden het nog leuk ook! Het legt de nadruk op creativiteit en taalvaardigheid. Vandaar klei in de leskist en placemats. Ik probeer ook uit te leggen dat kinderen meer spelenderwijs de letter aangeboden moeten krijgen. Heel belangrijk zijn en blijven de fonologische en fonemische oefeningen. Maar blijf daar niet bij. Maak ook gebruik van het buikgevoel, het ervaren van letters, zodat de kinderen de letters beter opslaan en onthouden.

De enquête voor ouders heb ik opgesteld om o.a. te onderzoeken of er op scholen goed omgegaan wordt met dyslexie, hoe de ouders hier zelf in staan en of tijdig de signalen zijn opgepikt. De enquête voor leerkrachten heb ik opgesteld om te onderzoeken in hoe verre kleuterleerkrachten bekend zijn met dyslexie en hoe zij bezig zijn met o.a. het alfabetische principe aan te leren. Hieruit hoop ik ook af te kunnen leiden of mijn leskist echt vernieuwend is. Een actieonderzoek ga ik uitvoeren met kleuters.

Door een 8 jarig vriendje van mijn dochter kwam ik op het idee de leskist ook uit te gaan testen bij wat oudere kinderen met ernstige lees en spellingsproblemen waarvan de leerkracht vermoed of er sprake is van dyslexie. Deze jongen had ernstige lees en spellingsproblemen. Ook de andere jongen uit groep 4 die bij het onderzoek betrokken is heeft ernstige lees – en spellingsproblemen.

2.3.1 Mini-onderzoeken met leskist met kinderen en kleuters die mogelijk dyslectisch zijn.

Het eerste onderzoek heb ik gedaan op een basisschool in Rhenen. Daar heb ik met twee kinderen uit respectievelijk groep 4 en 5, waarvan men mogelijk denkt dat ze dyslexie hebben, elke week een uur oefeningen gedaan met de leskist.

Het tweede onderzoek vond plaats op mijn stage school. Eind januari na de standaard toetsing heb ik uit groep 1/2a, 6 leerlingen onder mijn hoede gekregen die achterblijven bij het kennen van de letters. Ik heb met hen 8 weken verschillende oefeningen gedaan met de leskist.

2.3.2 Onderzoek gebruik leskist in kleuterklas, ervaringen van een leerkracht en haar kleuters .

In de acht weken dat de leskist door mij zelf gebruikt werd voor het minonderzoek, werd de leskist ook gebruikt in een kleuterklas op mijn stageschool. Het betrof een combinatieklas 1/2.

2.3.3 Enquête leerkrachten, groep 1 en 2 , ouders dyslectische kinderen.

Ik heb twee enquêtes gemaakt. Eén bestemd voor leerkrachten van groep 1 en 2 en IB-ers en één bestemd voor ouders van kinderen met dyslexie.

De eerste enquête heb ik via e-mail verstuurd naar 30 scholen in de omgeving van Rhenen. Ik heb een response gekregen van maar liefst 50% !

Van de 10 ouders die ik heb benaderd hebben er negen de enquête ingevuld.

3. Ieskist

Ik heb voor drie-dimensionale letters gekozen om spelletjes en oefeningen mee te doen. Het alfabet in stoffen letters bovenkast en houten letters onderkast. Deze houten letters staan in schuinschrift en hiervoor heb ik gekozen voor het lettertype 'Comic Sans', ook een duidelijke letter voor dyslectici om te lezen. Misschien was het nog wel beter om dyslexia hiervoor te nemen, maar dit is nog geen standaard letter. Als de kinderen al verschillende letters kennen, doe je ze in de zak en moeten ze er een letter uithalen met de ogen dicht en dan voelen welke het is, of ze laten hun handen in de zak en voelen daar.

Voor de duidelijkheid heb ik de houten letters aan de achterkant opgeruwd en bij de verwarrende letters aan de onderkant een stipje bevestigd. De houten letters zitten ter bescherming in een stoffen zak, maar deze is ook gelijk bedoeld om voelspelletjes te doen met de letters en kinderen.

Elke keer als men een nieuwe letter aanbiedt als juf op de bestaande manier; Letter op papier, klank, spreekbeeld, pakt men de houten letter erbij en geeft die de kring rond, laat ze kijken en voelen! Eventueel ook de hoofdletter erbij. Verder is er een abc boek aan toegevoegd en de handpop Kikker. Het boek is: Het abc van Kikker. Kikker als handpop introduceert elke keer een nieuwe letter met een plaatje en een zinnetje.

Verder zit er scheerschuim bij om ook fysiek de letters in schuimschrift te schrijven. Dit is een methode die al heel oud is, maar past binnen dit concept. Natuurlijk kun je de kinderen ook letters laten schrijven in het zand in de zandtafel, of in de lucht, of op de vloer met de vinger. Ook laat men de kinderen elke nieuwe letter kleien. Dit is tevens goed voor de motoriek: maak eerst een bal, dan een slang en dan de letter.

Voor de uitgebreide les- ideeën met leerdoelen verwijs ik naar de bijlagen.

Nu de onderzoeken uitgebreid beschreven zijn worden er in het volgende hoofdstuk de resultaten van de onderzoeken bekend gemaakt.

4. onderzoeksresultaten

Om een goed beeld te krijgen over de kennis van dyslexie bij kleuterleerkrachten en hoe zij zelf het met name taalonderwijs vorm geven, waren deze onderzoeksresultaten van belang.

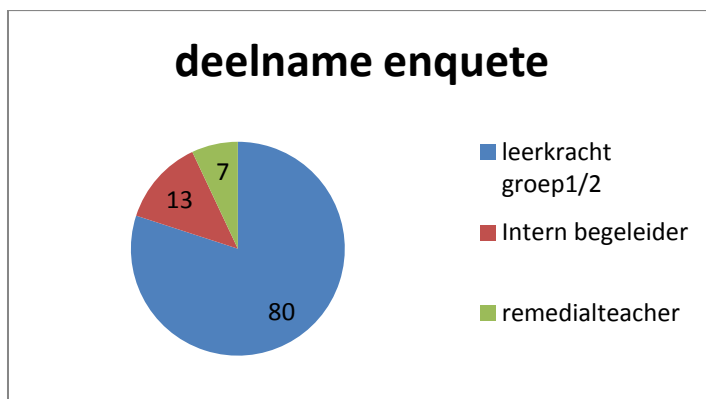
4.1 onderzoek onder leerkrachten

De vragenlijst is opgestuurd naar 30 scholen in de omgeving van Rhenen. In een korte inleidende brief stel ik mij voor en beschrijf ik duidelijk het doel van mijn onderzoek. Hier noem ik ook mijn onderzoeksvraag: Naar mijn mening wordt er te veel **mentaal** het alfabetisch principe aangeleerd bij kleuters. Kleuters hebben behoefte aan spelenderwijs leren. Ook mogelijk dyslectische kinderen hebben geen baat bij vooral mentaal les aanbod. Wanneer we het alfabet op een meer fysieke/emotionele manier aanbieden hebben ook mogelijk dyslectische kinderen een eerlijkere start.

Voor de complete enquête verwijs ik naar de bijlagen.

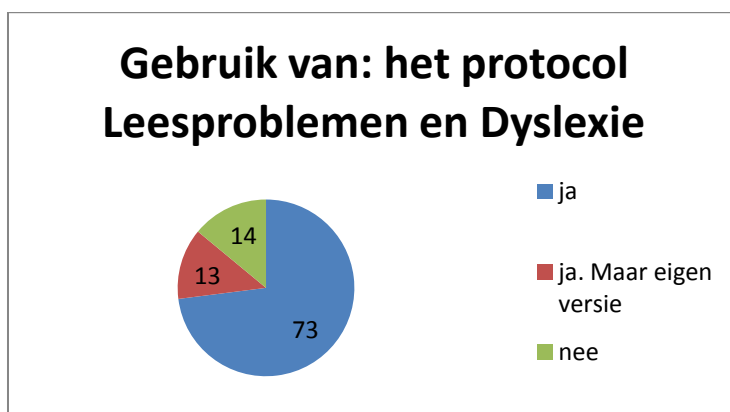
De enquête is uiteindelijk ingevuld door 15 leerkrachten. Met een van de leerkracht had ik een boeiend e-mailcontact en zij was zeer kritisch. Zij wilde dus weten waar ik mijn bewering : "Wist u dat schuine letters duidelijker zijn voor mogelijk dyslectici, zodat ze de b en de d niet kunnen spiegelen ? "vandaan had gehaald. Zij werkte wel met de protocollen en had het idee dat als dat echt zo zou zijn dat wel in die protocollen stond. Zij denkt wel dat ik goed onderwijs neerzet met de leskist, maar ziet niet direct de koppeling aan dyslexie, zij ziet meer in signalering via protocol dyslexie.

Hier volgen de onderzoeksresultaten:

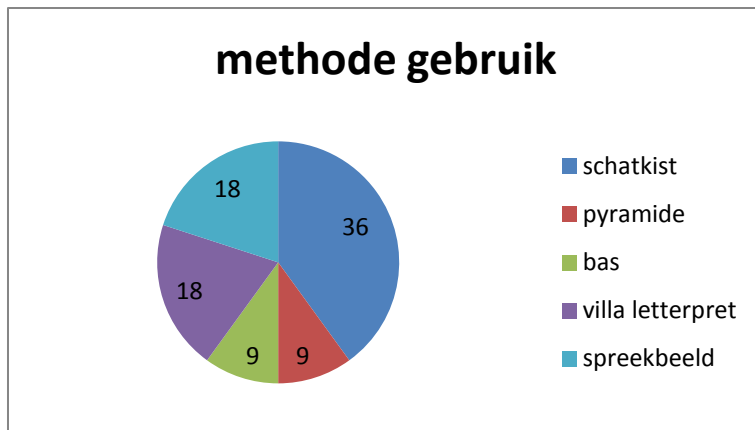

Van de ondervraagde leerkrachten geeft 80% een redelijk tot goede definitie van dyslexie. De andere 20% geeft een te summiere definitie.

Ook kan 80% een groot aantal signalen benoemen die mogelijk kunnen wijzen op dyslexie. De andere 20% weet er slechts een paar.

Van de ondervraagden leerkrachten gebruiken 73 % een methode voor beginnende geletterdheid. De overige 26% gebruikt geen methode.

Alle leerkrachten die een methode gebruiken zijn tevreden over deze methode. Op de vraag waarom? gaven zij de volgende antwoorden: geeft duidelijke richtlijnen aan zodat je binnen de lessen makkelijk aan de slag kan. Ruim aanbod, verschillende werkvormen, goed inpasbaar bij de gebruikte thema's. Veel aandacht voor taal/lezen d.m.v. allerlei soorten activiteiten. Voldoet aan tussendoelen. Allerlei fonemische oefeningen komen aan bod.

Op de vraag hoe de letters worden aangeboden gaven zij de volgende antwoorden:

- lettermuur
- in een rijke, betekenisvolle context
- woordweb
- klank
- praten over uiterlijk
- verzamelen van spullen beginnend met die letter
- ankerplaatjes bij letter
- werkbladen
- lettertafel

Op de vraag of zij wisten dat schuine letters duidelijker zijn voor mogelijk dyslectici, zodat ze de b en d niet kunnen spiegelen even als de q en de p, gaf 60% aan dit niet te weten, de andere 40% wist dit wel.

Van de ondervraagden geeft 67% aan dat ze nu serieus gaan nadenken of ze op deze manier de letters aan gaan bieden.

Nee, zegt 20% en 13% twijfelt.

Op de vraag of zij openstaan voor een nieuwe manier van letters aanbieden zegt 87% volmondig ja. De andere 13% ziet het niet direct zitten. De helft daarvan is van mening dat ze zelf heel goed bezig zijn op dit vlak en de andere helft denkt dat dit al gewoon heel goed wordt gedaan op de meeste scholen.

Deze 87% ziet het ook wel zitten de leskist uit te proberen.

Op de vraag of men weet dat 3% van de leerlingen kans heeft op dyslexie antwoordde 60% met ja en 40% wist dit niet.

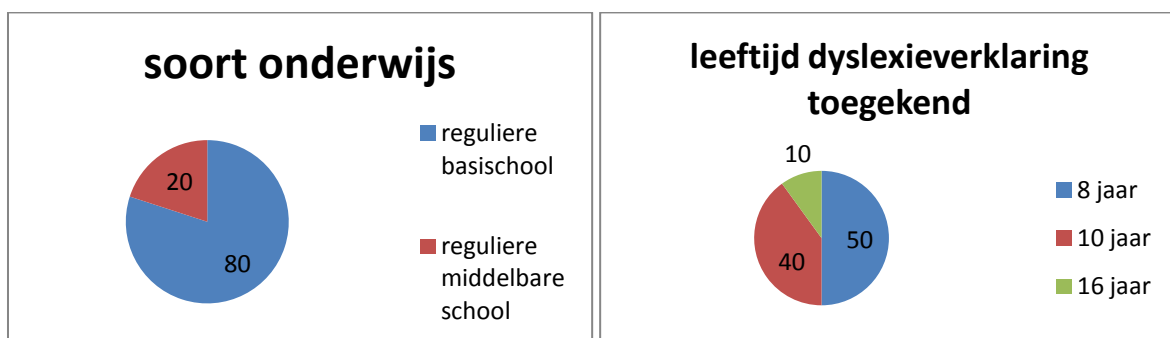
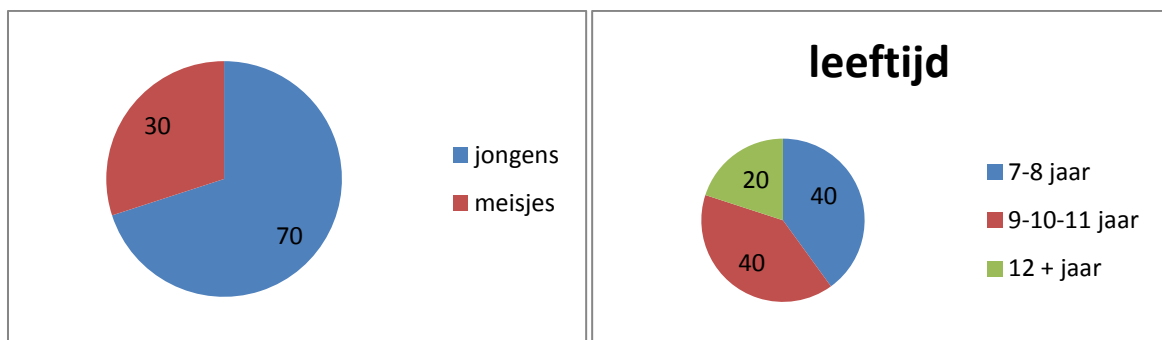
De onderwijservaring van de leerkrachten liep sterk uiteen van 3 jaar ervaring tot 25 jaar. Wel gaven twee van de leerkrachten met ruim 25 jaar ervaring aan dat ze niet goed bekend waren met dyslexie en hier niets over geleerd hebben op de PA.

Alle ondervraagden zijn benieuwd naar de resultaten van het onderzoek.

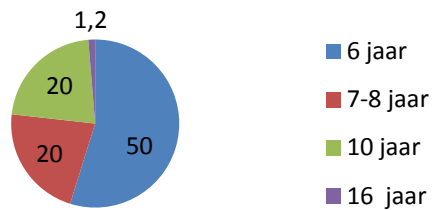
4.2 onderzoek onder ouders

De vragenlijst is ingevuld door 9 ouderparen en het betreft 10 kinderen. De ouders heb ik persoonlijk benaderd of via derden. De enquête is opgesteld om inzicht te krijgen in de vraag hoeverre ouders tevreden zijn over de gang van zaken rondom hun dyslectische kind. En dan met name hoe hier op de basisschool mee omgegaan is. Sommige ouders gaven kort en bondig antwoord andere ouders, gingen uitgebreid op enkele vragen in. Met één ouder heb ik een uitgebreid e-mail contact gehad, daarvan wordt aan het eind van de resultaten nader op in gegaan.

Op de volgende bladzijde volgen de onderzoeksresultaten:

leeftijd 1e signalen dyslexie

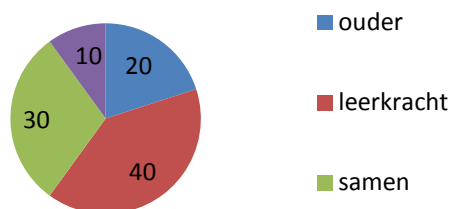
Is er een handelingsplan geschreven?

Op de vraag of de ouder van mening is dat de school er alles aan gedaan heeft de leesproblemen op te lossen antwoordde 80 % met ja en 20 % met nee.

Op de vraag of ze zelf de nodige ondersteuning hebben geboden antwoordde 90 % met ja en 10 % wist het niet.

besluit genomen voor onderzoek

Bent u tevreden hoe om gegaan wordt met de dyslexieverklaring ?

Op de vraag : Geeft de school de nodige compenserende maatregelen (bijvoorbeeld regelkaart of tekstverwerker met spellingscontrole)?: antwoordde 80 % met ja, 10 % met nee en 10% weet het niet.

Geeft de school ook de nodige dispenserende maatregelen(bijvoorbeeld mondeling overhoren) ? Op deze vraag antwoordde 70 % met ja, 10% nee en 20% weet het niet.

Slechts 30 % van de kinderen heeft een dyslexietraining gehad buiten de school om op initiatief van de ouder zelf.

De gevolgde trainingen zijn: Methode de Haan, Lees, spelling en concentratietraining bij Dyslexiecoach en F&L methode van stichting taalhelp.

Het kind dat begonnen is met methode de Haan heeft uiteindelijk de van Gemert therapie gedaan, vandaar dat ze een bril met prisma heeft. Zij zeggen het volgende: *"Uit onderzoek blijkt dat dyslexie veroorzaakt wordt door het niet kunnen vormen van een woordbeeld. De behandelmethode is gebaseerd op herstel van het verstoorde evenwicht tussen het visuele systeem (zien), het vestibulaire systeem (evenwicht) en de spierbalans enerzijds en het auditieve systeem anderzijds. Eerst wordt met een speciale bril alle verstoringen weggenomen. Waardoor in de hersenen wel een woordbeeld gevormd kan worden. Via taaltrainingen wordt vervolgens het woordbeeld opgewekt en uitgebouwd. Resultaat: een snelgroeiende woordenschat, een verbeterd handschrift en een prettiger functionerend kind"*.

Van de ondervraagden heeft 90% zich verdiept in dyslexie met name via internet, 80% van de ondervraagden kent steunpunt dyslexie en 60% kent het boek : de gave van Dyslexi van Ronald D. Davis.

Met de meeste kinderen van de ondervraagde ouders gaat het goed tot redelijk goed. Eén van de kinderen heeft zelfs kort geleden het advies voor Havo-VWO gehad voor de middelbare school. De Cito-toets was een aangepaste versie met grotere letters.

Een van de ouders is zelf dansdocent, bij haar dochter openbaarde de problemen zich pas in Gymnasium 4 toen zij alleen nog maar op een mentale manier kennis kon verwerven. Zij had op de vraag of er nog relevante mededelingen waren over dit onderwerp het volgende geschreven:

"Wat mij allereerst opviel was je stelling dat er wordt geprobeerd kleuters op een mentale(neem aan dat je bedoelt in de zin van verstandelijk) de alfabetische principes te laten leren. Eigenlijk is dat heel zielig. Diegene die dat doen, weten niets van onderwijs en leerprincipes af. En zeker niet van kleuters. Daarnaast heeft recentelijk onderzoek aangetoond dat hersenen pas volgroeid zijn rond het 22^e jaar. Daarom zou het, niet alleen voor kinderen met dyslexie, maar ook voor vele anderen(wellicht ook aan pubers) het beter zijn de lesstof op verschillende manieren aan te bieden. Iedereen leert in bepaalde fases op een andere manier. Naast het mentale zal de lesstof dan ook zo wel visueel, motorisch, auditief en tactiel aangeboden moeten worden. Je "letterkist" lijkt mij een goed idee. Je schrijft niet over wat voor activiteiten erbij horen, maar ik hoop dat je ook motorische en auditieve activiteiten er bij doet, zo is het echt allround.(denk aan Euritme, een bewegingsmanier vanuit de leer van Rudolf Steiner, waar klank en beweging aan elkaar verbonden worden). Door op verschillende manieren lesstof aan te bieden, voorkom je mijn inziens ook het gevoel van falen en het te gespannen zijn en opgeef gedrag bij kinderen waarbij het niet gaat op de "mentale "manier(zoals bij kinderen met dyslexie). Bij mijn dochter is het pas laat officieel bewezen. Zij liep vast in 4 Gymnasium, toen de lesstof door de meeste leraren alleen maar verstandelijk werd aangeboden. Wij hopen dat het bij haar niet het gevoel heeft gegeven te falen en ze een minderwaardigheid complex ontwikkelt. Uit ervaring weet ik, dat je met dyslexie moeite hebt met (schrijf/lees) "taal"maar dat het "zien"veel meer ontwikkeld is, dan bij mensen die goed zijn in "taal". Denk aan blinden waarbij het horen en voelen veel meer ontwikkeld is. En ik denk dat je door algemene ontwikkeling en andere eigenschappen, je verder komt, dan iemand die op school een goed cijfer haalde voor 'taal' ".

Alle ouders zijn benieuwd naar de eindresultaten van het onderzoek.

4.3 resultaten Mini/onderzoeken met leskist (met mogelijk dyslectische kinderen).

De kinderen van de Rhenense basisschool zijn respectievelijk 7 en 8 jaar en zitten in de groepen 4 en 5.

Het zijn twee jongetjes met ernstige leesproblemen. De Leerkracht IB ér denkt enigszins aan dyslexie. De oudste moet nog een 'E' halen en dan wordt hij aangemeld voor het dyslexie onderzoek. Hij krijgt extra ondersteuning van de IB ér in de klas en nu dan nog eens van mij buiten de klas.

De leskist wordt enthousiast ontvangen. Het nodigt uit, ziet er aantrekkelijk uit. Alle oefeningen die ik uitvoer worden met veel enthousiasme gedaan. Elke week opnieuw. In de loop van de trainingen ga ik twijfelen aan het gebruik van het ABC van Kikker, geschreven door Max Velthuis. Hij gebruikt schuinschrift, vandaar o.a. mijn keuze maar de 'h' lijkt op een 'b', dit is verwarrend. Ik ga op zoek naar een beter abc boek, maar kan deze niet zo gauw vinden en ik denk er zelf stiekem over na om er zelf een te maken.

Kijk mijn letter, wordt o.a. aanbevolen in het Protocol Leesproblemen en Dyslexie. Maar hierin wordt geen schuinschrift gebruikt.

Voordat we begonnen waren de leerlingen net getoetst. Na mijn oefeningen worden ze opnieuw getoetst. Helaas was er niet heel veel verbetering, slechts een kleine verbetering maar niet genoeg voor een hogere score. Wel gaven de kinderen aan dat het schuine lettertype beter las. Ik had de woorden voor de toets in Comic Sans gezet en uit vergoot. De kinderen kijken terug op fijne trainingen. Conclusie: de trainingen met de leskist geven slechts kleine verbeteringen bij de leerlingen, maar helaas niet genoeg voor een hogere score.

4.4 Ervaringen leskist in kleuterklas

Evaluatie letterkist door leerkracht.

De afgelopen weken heb ik een paar keer gebruik gemaakt van de materialen uit de letterkist. Het zijn leuke aansprekende materialen die de kinderen uitdagen om met letters bezig te gaan. De materialen zijn ook goed hanteerbaar voor de leerkracht en voor de leerlingen.

Het schrijven in het scheerschuim vonden de kinderen echt heel leuk om te doen. Ze kunnen de letter in beeld brengen en als ze foutjes maken is dat niet erg, want je kunt het zo weer overnieuw doen. Het werken met de klei was ook nieuw voor de leerlingen. Ik vind het een goede manier om de letter op een andere manier aan te leren en te herhalen.

Ik heb gemerkt dat de kinderen er naar uit kijken om met de letterkist te werken. Het is toch elke keer weer spannend wat er nu weer uit komt. Door het werken met de voelletters, klei en scheerschuim krijgen ze een goed beeld van de letter in hun hoofd. Het omschrijven van de letter vinden ze eerst moeilijk, maar een paar weken later merk je al dat het gemakkelijker gaat. Voor de kinderen is het een goede houvast.

Voor kinderen met dyslexie is deze kist zeker een hulpmiddel, denk ik.

leerkracht 1/2b CBS Het Visnet.

Ook deze evaluatie draagt bij aan de uiteindelijke conclusie over de onderzoeksvraag: Hoe kunnen we kleuters op de beste manier letters aanbieden zodat ook mogelijke dyslectische kinderen een zo eerlijk mogelijke start krijgen?

5 conclusies en aanbevelingen

5.1 conclusies onderzoeksvragen

Hoe kunnen we kleuters op de beste manier letters aanbieden zodat ook mogelijke dyslectische kinderen een zo eerlijk mogelijke start krijgen?

Op deze vraag heb ik antwoord gekregen door het lezen en bestuderen van zoveel mogelijk literatuur over dyslexie. Over de precieze oorzaak is niemand het nog eens. Wel zijn de meeste onderzoekers het er over eens dat het te maken heeft met de werking van de linker (de talige) hersenhelft en de rechter(de visueel-ruimtelijke) hersenhelft.

Bakker heeft de theorie ontwikkeld dat deze hersenhelften nog niet goed samen werken bij dyslectici. Beide hersenhelften moeten optimaal geprikkeld worden om zo goed mogelijk te functioneren. In het begin van het leesproces leest het kind vooral met de rechter hersenhelft (de visueel-ruimtelijke) de werking gaat dan langzamerhand over naar de werking van de linkerhersenhelft (de talige).

Als deze theorie klopt moet de kleuterleerkracht dus naast het ontwikkelen van het talige zich ook richten op het visueel ruimtelijke, de rechter hersenhelft. Als deze rechterhersenhelft goed geprikkeld is zal de overgang naar de linkerhersenhelft beter gaan.

Dat zegt tenminste ook de theorie van Mesker.

Hij gaat uit van 4 fases in de motorische ontwikkeling. Beginnend bij de a-symmetrische fase (baby-peuter) wanneer de ene hand een vuist maakt, strekt de ander zich. Daarna volgt de symmetrische fase, linker en rechterhelft doen hetzelfde, de motorische ontwikkeling is belangrijk voor o.a. het evenwicht. Hierna volgt de ontwikkeling van de a-symmetrische fase , de lateralisatiefase, het kind krijgt voorkeur voor een bepaalde hand, welke de meeste vaardigheden uitvoert. De laatste fase is die van de dominantiefase (vanaf 8 jaar), waar een hersenhelft gaat domineren, wordt dat de talige linker of de visueel ruimtelijke, de rechter. De talige ontwikkeling wordt gekoppeld aan de motorische.

Volgens Mesker is het van belang dat de gehele sensomotorische ontwikkeling goed tot ontwikkeling komt. Hij zegt : hand, vinger, mond en oog motoriek zijn samen van belang om te komen tot een optimale ontwikkeling van communicatie: schrijven, praten en lezen. De schrijfmethode van Anna Boon is op deze theorie gebaseerd. Bij haar kwam niet of nauwelijks dyslexie voor. Dus moet men als leerkracht aan het werk in de symmetrische fase(kleuters) om, deze motorische ontwikkeling zo goed mogelijk laten ontwikkelen, zodat de kleuter ook de volgende fase goed doorloopt. En met het gegeven dat in elke kleuterklas zo'n 3% mogelijk dyslectici zitten is het van belang dat met een goed aanbod van de letters ook deze kinderen een eerlijke start krijgen. Deze kinderen hebben grote kans om in de lateralisatie fase juist vooral het ruimtelijk visuele te laten overheersen. Naast alle fonetische oefeningen (het stimuleren van de talige linker hersenhelft) is het zaak de letters zo aan te bieden en eigen te maken, zodat deze kinderen een optimale start maken.

Als men ook nog kijkt naar de verschillende ontwikkelde methodes voor dyslexie gaat men er in meerdere gevallen vanuit dat dyslectici denken in complexen van voorstellingen, zintuiglijke indrukken, emoties en handelingen die ontstaan en aan elkaar gehouden worden door belevingen (Naniga Boon).

Vandaar dat ik gekozen heb een leskist te maken met drie-dimensionale letters. Ik heb gekozen voor een schuine letter (zodat er geen spiegeling is van de d en b en de p en q) en een makkelijke leesbaar lettertype voor dyslectici de Comic sans. (Ben Hamerling, docent schrijven en handschriftontwikkeling).

Het denken en waarnemen van dyslectici is multidimensionaal (ze maken gebruik van alle zintuigen; Ronald D. Davis). Daarom is er ook gekozen voor letters die men niet alleen visueel waarneemt maar tevens zintuigelijk kan voelen. Met de verschillende oefeningen beschreven in de les-ideeën worden de letters zo aangeboden, dat de kinderen ze zien, voelen en ervaren. Dus niet alleen mentaal waarnemen maar ook fysiek en emotioneel. De grondbeginselen van symbol mastery (letters kleien) zijn: het door en door kennen van de symbolen (letters) om desoriëntatie bij mogelijk dyslectici te voorkomen.

Is deze leskist geschikt om kleuters op een speelse manier het alfabetisch principe aan te leren, zodat ook mogelijke dyslectici een eerlijker kans krijgen?

Na zelf aan de slag te zijn gegaan met een groep kleuters die bestond uit een aantal kinderen met problemen wat betreft motoriek en letterkennis kan ik vaststellen na afsluiting van het onderzoek dat de kinderen sterk vooruit zijn gegaan in hun ontwikkeling. Of er echt ook mogelijk dyslectici tussen zitten is niet met zekerheid te zeggen. Het kind wat was gestagneerd wat betreft letterkennis, is een kind die al een jaar lang intensief begeleid wordt door de remedial teacher en leerkracht. Deze leerling heeft ook al een jaar extra gekleuterd.

De leerkracht voorziet grote problemen in groep 3. De ouders daarentegen zien deze problemen niet.

Zij denken dat het wel goed komt. Hier zitten school en ouders niet op een lijn. Hieruit blijkt dat deze basisschool met de nodige inzet veel doet aan pre-teaching zodat de leerling een goede start kan maken in groep 3. De ouders doen niets aan pre-teaching en dat is jammer want men kan in verschillende onderzoeken en methodes lezen dat de steun van de ouders ook heel belangrijk is in dit proces.

Omdat de andere kinderen wel in sterke mate vooruit zijn gegaan in letterkennis kan men vaststellen dat de leskist bijdraagt aan een goede ontwikkeling van het eigen maken van letterkennis.

Is deze leskist geschikt om mogelijk dyslectici opnieuw letters aan te leren en te automatiseren?

Na onderzoek met de kinderen uit groep 4 en 5 kan ik vaststellen dat deze leskist niet uitermate geschikt is voor het opnieuw aanbieden van de letters. (al verklaard Ronald D. Davis dat in zijn boek wel. Maar daarnaast wordt door hem ook de training van het Mind's eye aanbevolen). Of men zou de oefeningen elke dag moeten herhalen en niet één keer per week.

De kinderen zijn al zover dat ze eigenlijk de letterkennis al bezitten en slechts nog enkele welbekende letters regelmatig omdraaien.

Bij deze kinderen zijn wellicht andere methodes nodig om ze te helpen hun lees en spellingsproblemen de baas te worden. Wat niet wegneemt dat ze wel een leuke tijd gehad hebben en met veel plezier elke keer weer de letters in goede volgorde legden en dat steeds sneller. Wel was het een goede methode om de leerlingen te observeren en te beoordelen of ze kenmerken hadden van dyslexie. Uiteindelijk bleek uit de observaties dat J. zoveel kenmerken had dat het voor mij overduidelijk was dat hij dyslexie had.

Na uitgebreid onderzoek door de schoolbegeleidingsdienst is ook half april vast komen te staan dat J. zelfs een ernstige vorm van Dyslexie heeft.

In een gesprek met de ouder vertelde zij dat haar zoon via school een training zal krijgen, waarin ook weer uitgebreid het alfabet opnieuw aangeleerd wordt. Op welke manier dat is, was haar nog niet duidelijk. Als ik zelf advies zou mogen geven, zou ik zeggen: zorg voor gerichte oefeningen voor de motorische ontwikkeling. Met name omdat bij J. meerdere keren duidelijk zijn desoriëntatie naar voren kwam. D.m.v. bijvoorbeeld een goede kinderfysiotherapeut of de BSM Methode waar een kennis van mij, met een dyslectische zoon en kleinkind, goede ervaringen mee heeft.

De BSM De Jong ® therapie is een therapie voor leer-, gedrags- en ontwikkelingsproblemen. BSM staat voor Brain Stimulating Method en is ontwikkeld door mevrouw Janny de Jong. Haar methode is gebaseerd op het feit dat een lichamelijke beperking de oorzaak kan zijn van het probleem. Omdat de ontwikkeling van het kind afhankelijk is van de kwaliteit van het centrale zenuwstelsel, kijkt de BSM De Jong ® therapie naar de neurologische ontwikkeling van de zintuigen. Deze methode werkt o.a. met een wiebelplank om het evenwicht te stimuleren.

En verder adviseer ik: heel veel lezen met hem. Zoals ik las in een artikel van Niki Korteweg in het NRC: zorg dat dyslectici vele leeskilometers maken. Lezen is net lopen: kilometers maken.

Dyslexie is een hardnekkige, erfelijke stoornis in het leren lezen en spellen van woorden. Je komt er niet van af, maar door veel te oefenen en te lezen, en opdrachten op school aan te passen is er mee te leven. Steun en inzet van de ouders is hard nodig.

Zorg ook voor boeken die passen bij de belevingswereld en interesse van het kind, zodat hij gemotiveerd blijft te lezen. Wanneer ik kijk naar mijn eigen kinderen en hun pianospel, dan is dat hier ook zeker van belang. Het ene kind heeft meer muzikale gave dan de andere, maar met veel oefenen en doorzettingsvermogen wordt ook pianospelen steeds makkelijker. Oefening baart kunst. Maar ook de keuze van de pianostukken zijn zeker in het begin van belang om de kinderen gemotiveerd te houden.

Zijn ouders tevreden over hoe en wanneer dyslexie bij hun kinderen werd onderkend en hoe daar verder in hun schoolloopbaan mee wordt omgegaan?

Over het algemeen zijn de ouders wel tevreden. Ook hoe hier verder mee om wordt gegaan op school is goed. Opvallend is dat 50% onderkend wordt op 8 jarige leeftijd en 50% pas op 10 jarige leeftijd of later. Dat lijkt mij erg laat; bij de meeste werden de eerste signalen al duidelijk op 6 jarige leeftijd. In slechts 60% van de ondervraagden is er een handelingsplan geschreven. Dat vind ik weinig. Een kind met mogelijk dyslexie heeft toch de nodige ondersteuning op school nodig met taal. De meeste kinderen met een dyslexieverklaring krijgen wel compenserende en dispenserende maatregelen. Wat me verder opviel was dat slechts 30% een dyslexietraining buiten school heeft gedaan.

Weten leerkrachten en met name kleuterleerkrachten genoeg over dyslexie?

Uit onderzoek blijkt dat het grootste gedeelte van de kleuterleerkrachten wel enige kennis hebben over dyslexie. Zij kunnen verschillende signalen opnoemen, de een wat meer dan de ander. De meeste leerkrachten gebruiken een methode en ook Spreekbeeld wordt meerdere keren genoemd. Wel staan zij open voor nieuwe ontwikkelingen en het uit proberen van de leskist. Meer dan 60% denkt er over na de schuine letter te introduceren nu ze weten dat de spiegeling van d en b dan niet voorkomt!

Een leerkracht twijfelt, zij is zelf bezig met een experiment om kleuters bovenkast letters(kapitalen) aan te leren i.p.v. onderkast (kleine rechte letters). Zij vind het interessant dat het schuinschrift weer een nieuw inzicht is, maar kan het nu dus niet invoeren.

5.2 conclusie hypothese

Naar mijn mening wordt er te veel **mentaal** het alfabetisch principe aangeleerd bij kleuters. Kleuters hebben behoefte aan spelenderwijs leren. Ook mogelijk dyslectische kinderen hebben geen baat bij vooral mentaal les aanbod. Wanneer we het alfabet op een meer fysieke/emotionele manier aanbieden hebben ook mogelijk dyslectische kinderen een eerlijkere start.

In deze hypothese kan ik mij nog steeds vinden. Na bestudering van de methode van beginnende geletterdheid en het Protocol Leesproblemen en Dyslexie denk ik dat aan de manier waarop het alfabetisch principe wordt aangeboden nog veel winst te behalen is. Zeker met het oog op mogelijk dyslectici.

Alle fonemische oefeningen zijn zeker net zo belangrijk evenals alle andere gebieden van taalontwikkeling. Maar het echte lezen straks moet gaan gebeuren met abstracte letters en klank. Wanneer deze letters zo aangeboden worden bij de kleuters dat ze ook fysiek en emotioneel eigen zijn gemaakt, zullen mogelijke dyslectici waarschijnlijk een eerlijkere start hebben. Of het een start is voor het leven kan ik niet zeggen, daarvoor is het onderzoek niet uitgebreid genoeg.

Menig kleuter is een beelddenker de een meer dan de ander. Langzamerhand gaat dat over in een woorddenker, maar dat geldt niet voor iedereen. Dyslecten zijn waarschijnlijk vooral beelddenkers.

Ik denk dat dyslectici altijd moeite zullen blijven houden met lezen en spellen, maar als ze op een onbevangen, ontspannen manier in hun eerste jaren met letters in aanraking gebracht zijn, zullen ze zich waarschijnlijk beter ontwikkelen.

Uit onderzoek blijkt ook dat de hersenen pas rond het 22 jaar klaar zijn. Daarom is het belangrijk om lesstof op verschillende manieren aan te bieden.

Als ik naar de onderzoeksresultaten met de kleuters kijk, kan ik concluderen dat het werken met de leskist grote vooruitgang heeft geboekt met de letterkennis bij de kleuters. Deze kleuters hadden voor aanvang duidelijk moeite met letterkennis en motoriek. Wanneer je bijvoorbeeld ook kijkt naar de motoriek van het kleien is hierin ook vooruitgang geboekt.

Uit verdere onderzoeken blijkt ook steeds vaker dat sport (welke bijdraagt aan de ontwikkeling van de motoriek) sterk samenhangt met de cognitieve ontwikkelingen bij kinderen. Wanneer kinderen meer bewegen komt dit hun cognitieve ontwikkeling ten goede. Door het bewegen is er betere doorstroming van het bloed dus ook door de hersenen en dat komt de cognitieve ontwikkeling ten goede.

Uit een onderzoek W.J.H. Mulier Instituut 2007 (H. Stegeman) blijkt zelfs het volgende:
-Fysieke activiteit leidt tot een vergrote leerbereidheid; er wordt beter opgelet en de concentratie neemt toe.

-Meerdere studies laten zien dat de schoolprestaties van leerlingen die meer tijd aan LO besteden gelijk bleven of verbeterden.

-Er is sprake van leer-/ontwikkelingsmechanismen; fysieke activiteit biedt leerervaringen die noodzakelijk zijn voor een goede cognitieve ontwikkeling; bewegen stimuleert de cognitieve ontwikkeling.

-Fysieke activiteit leidt tot verbetering van de stemming, de motivatie, de mentale alertheid, de concentratie, een hoger ambitieniveau en tot een positiever zelfbeeld.

Uit onderzoek blijkt dus ook duidelijk dat de talige ontwikkeling nauw samenhangt met de motorische. Het is dus ook van belang dat de motorische ontwikkeling niet onder gesneeuwd wordt door de talige. En wanneer er dan op de talige ontwikkeling wordt gefocust vergeet dan niet de motorische. Ik hoorde laatst nog van een kinderfysiotherapeut dat kleuters eigenlijk zo min mogelijk op stoeltjes stil moeten zitten. Wanneer ze dan moeten luisteren naar een verhaal doe dat dan in de kring op de grond en de kinderen in bijvoorbeeld kleermakerszit. Zing veel liedjes met ze en doe een dansje. En nog een tip, als kinderen letters blijven spiegelen, laat ze zoveel mogelijk rollen met het hele lichaam van de ene naar de andere kant.

Ook uit het onderzoek onder de leerkrachten merk je dat ze openstaan voor andere manieren van letters aanbieden. Deze manier is nieuw voor ze. Een enkeling zegt zelf al goed bezig te zijn. Hieruit kan geconcludeerd worden dat men zelf ook nadenkt over de manier waarop de letters aangeboden moeten worden. En dat zij het op de best mogelijke manier willen doen, om ook mogelijke dyslectici een eerlijker start te geven.

5.3 conclusie gebruik leskist

De leskist ziet er zeer aantrekkelijk en uitnodigend uit. In het gebruik bij de mini onderzoeken kwam dit heel duidelijk naar voren. De kinderen worden nieuwsgierig gemaakt. De kleurstelling spreekt ze aan evenals de letters aan de buitenkant. Ook de inhoud nodigt uit tot spel, de letters zijn makkelijk in gebruik ze nodigen uit om te voelen, te pakken, te bekijken en te herkennen. Ook het werken met klei en scheerschuim is iets wat kleuters graag doen.

Elke keer was het een feest te werken met de leskist. Ook het naar buiten komen van de handpop kikker en de daar bij behorende nieuwe bladzijde uit het ABC van kikker nodigde uit tot "taal". Ook de kleuterjuf die de leskist gebruikt heeft is van mening dat deze leskist zeker een hulpmiddel is voor dyslectische kinderen. De leskist voldoet aan alle voorwaarden om te komen tot een optimale senso-motorische ontwikkeling. Deze leskist is een goede aanvulling op de talige, fonologische en fonemische oefeningen die ook een groot deel uitmaken van het onderwijsaanbod in de kleutergroepen.

De leskist zou wat dat betreft nog meer uitgebreid kunnen worden met talige oefeningen in de vorm van versjes en dergelijke. Ook denk ik er aan een letterboek te ontwikkelen, die helemaal aansluit bij de gave van dyslectici. Een boek vol letters met hele duidelijke beelden, waarbij de vorm van de letter terugkomt in het plaatje. Het boek 'Kijk mijn letter' voldoet hier al enigszins aan, maar nog niet helemaal. In dit boek zal dan een schuinlettertype gebruikt worden en misschien wel het lettertype dyslexia.

Wanneer ik nog even terug ga naar mijn ervaringen met de leskist en de kinderen, denk ik nog vaak aan die ervaring met J. en het leggen van de letters van rechts naar links. Als je de conclusie van deze training erbij pakt zie je toch duidelijk die desoriëntatie waar Ronald D. Davis ook over spreekt.

Ondanks deze trainingen van 10 weken een uurtje heeft J. geen veel hogere score bij de toets dan eind groep 4. Tijdens de observaties toont J. meerdere kenmerken van dyslexie. Met name de desoriëntatie speelt hem parten. Hij blijft de d en de b regelmatig omdraaien als ook de J. Jelle is rechts georiënteerd en heeft echt last van desoriëntatie als hij in een andere ruimte is. Zo legde hij die ene keer in een andere ruimte de letters van rechts naar links. Ook zijn handschrift is en blijft wat slordig, al is zijn vaardigheid wat betreft kleien sterk vooruit gegaan.

Aan het begin van de training heeft J. grote moeite met het kleien van een slang om de letters te leggen. Hierin is hij gegroeid! Aan het einde van de training is deze vaardigheid sterk verbeterd !

Hier gaat het om de motoriek, het schrijven is helaas niet verbeterd, maar daar was deze training ook niet specifiek voor bedoeld. ! Ook het opschrijven van woorden in scheerschuim en gewoon met pen van zinnen doet J. automatisch goed. Hier zie je geen twijfel met de keuze voor een letter. J. benoemd ook goed en vlot de letters, voor en achteruit. Ook het lezen van een boek gaat goed en aardig vlot. J. leest amper spellend, op een paar uitzonderingen na. J. is een enthousiaste lieve jongen, die wel een heel goed geheugen heeft wat betreft beelden. Zoals hij opmerkte dat de Z van kleur was veranderd van rood naar geel. Dat hij duidelijk toch hoger scoorde met het lettertype Comic Sans schuinschrift toont aan dat hij gevoelig is voor beeld.

Uit deze conclusie spreekt duidelijk dat ik vele kenmerken van dyslexie had waar genomen. Deze waarneming wordt later ook bevestigd wanneer na uitgebreid onderzoek blijkt dat J. een ernstige vorm van Dyslexie heeft. Ik weet nog dat J. het prachtig vond om de letters te kleien, maar hier in het begin grote moeite mee had. Op mijn vraag : "heb je als kleuter ooit gekleid? ", was zijn antwoord:" De kleihoek was altijd bezet ...daarom heb ik nooit gekleid ". Duidelijk is ook het geval van desoriëntatie bij het verkeerd om leggen van de letters. Deze vorm van desoriëntatie kwam ik laatst ook tegen bij een leerling uit mijn huidige stage klas. Deze leerling N. genaamd heeft ook ernstige lees- en spellingsproblemen, daarnaast ook nog spraakproblemen. Toen we op een middag op excursie waren in een museum, moesten de leerlingen wat opdrachten opschrijven op een blaadje. Aan het eind hadden ze de opdrachtblaadjes in moeten leveren bij mij. Terug op school wilde ik ze uitdelen, zodat we het na konden kijken. Eén blaadje kon ik niet ontcijferen.

Toen ieder zijn blaadje terug had bleef er nog maar één over.

Die was van N. en het was begrijpelijk dat ik het niet kon lezen, hij heeft niet alleen een bijna onleesbaar handschrift (nog een kenmerk van dyslexie) maar hij had zijn naam ook nog eens in de rechter bovenhoek geschreven en dan ook nog van rechts naar links. Desoriëntatie dus, hij was aan het schrijven in een andere ruimte dan waar hij gebruikelijk schrijft. (N, schrijft cijfers ook heel regelmatig verkeerd om, met name de 5 en de 2 maar ook de 7). Deze leerling heeft extra RT gehad dit jaar en is doorverwezen naar de logopediste maar nog niet getest op dyslexie.

In mijn afsluiting met de leskist met de kleuters was ook sprake van desoriëntatie bij Ni. Ook deze kleuter schreef op het toetsblaadje rechts boven aan zijn naam van rechts naar links. Terwijl deze kleuter een oudere kleuter is die aan het einde is van zijn derde kleuterjaar. De andere leerlingen deden dit niet. Deze observaties kun je ook weer koppelen aan Stanley Sutton, de Griekse onderzoeker met zijn veronderstelling dat dyslectici rechts georiënteerd zijn en eigenlijk beter zouden kunnen lezen als het schrift zoals vroeger was van rechts naar links. Dus wat dat betreft is het geen gekke stelling van Ronald Davis dat dyslexie een vorm van desoriëntatie is.

Nog even terug naar J.

Dat J .waarschijnlijk ook een beelddenker is met een fotografisch geheugen blijkt ook uit de volgende observatie. Na een van de eerste trainingen had ik een stoffen letter per ongeluk achter gelaten in het lokaal waar we de oefeningen deden.

In de pauze zaten hier de kinderen die altijd overblijven, met als gevolg dat de letter tijdens het spelen gescheurd was, kapot. Ik heb toen een nieuwe stoffen letter gekocht. Een paar weken later zei J. opeens: "hé juf Linda, die letter was toch eerst geel, nu is hij rood". De letters zijn veelkleurig met een dessin waarin één kleur overheerst. Ik vond het verbazend dat hij de kleur had onthouden van die ene letter uit de letterkist, terwijl er 26 letters in zitten met allemaal verschillende kleuren.

Wat ook nog genoemd moet worden is dat de kinderen uit het onderzoek met de leskist (de mogelijk dyslectici uit de groepen 4 en 5) bij het leggen van het alfabet zelf kwamen met het versje abcdefg, hijklmnop.....dit versje gaf hen houvast.

In het begin, begonnen ze elke keer opnieuw met het versje als ze weer een volgende letter moesten zoeken. Later in de trainingen hoefde dat niet meer en zongen ze gewoon verder daar waar ze gebleven waren. Hieruit blijkt dat ook versjes een goede steun kunnen geven bij het onthouden van reeksen, in dit geval het alfabet. Laatst kwam ik ook een onderwijssite tegen die cd's verkocht met liedjes bij elke reken tafel, omdat uit onderzoek was gebleken dat de kinderen de tafels dan beter zouden op slaan en beter konden automatiseren en ophalen uit het geheugen.

Aanbevelingen

Mijn aanbevelingen voor kleuterleerkrachten zijn:

- Kies één lettertype.

Bekijk samen met je collega kleuterleerkrachten hoe je de letter als schrift aanbiedt. Natuurlijk is het belangrijk dat kleuters met meerdere lettertypes in aanraking komen. Maar daar komen ze toch al mee in aanraking in hun directe en minder directe omgeving. Kijk maar eens naar de verschillende lettertypes in prentenboeken e.d. (En hoe zou het toch komen dat de meeste kleuters de letter M al als vanzelf kennen?....Door Mac Donalds! Deze bewering heb ik eens gelezen in een boek dat ging over de steeds meer talige omgeving van kinderen door reclame etc.) Mijn voorkeur gaat uit naar het lettertype Comic Sans en dan schuin geschreven. Een lettertype wat makkelijk gelezen wordt door dyslecten.

- Leer een nieuwe letter klassikaal aan met behulp van een duidelijk woordbeeld en gebruik hierbij gelijktijdig fysieke oefening, let hier ook goed op de articulatie.

Wanneer driedimensionale letters niet voorhanden zijn, zorg dan voor motorische oefeningen. Allereerst gelijk in de kring door met de vinger de letter te schrijven in de lucht, op de knie of op de grond. Laat alle kinderen in de week die volgt de letter in ieder geval één keer gekleid hebben en geschreven hebben in schuimschrift of in zand.

- Kies voor het aanbieden van de letters een goed letterboek met duidelijke beelden.

In het boek Protocol Leesproblemen en Dyslexie worden een paar goede letterboeken aanbevolen. Deze boeken gebruiken helaas geen schuine letters. Alleen "het abc van kikker" gebruikt een schuine letter zover ik weet.

- Zorg voor goede afwisseling in werkjes.

Zorg bij keuzewerk dat elke kind de nodige werkjes afwisselt. Dus dat ieder kind regelmatig met klei aan het werk gaat . Laat de kleuters letters kleien. En wat is er makkelijker dan een bus scheerschuim kopen en de kinderen hier in te laten schrijven. Het is schoon spul en maakt verder geen vlekken. Placemat en handjes onder de kraan en alles is weer schoon. En het is heel goed voor de motoriek, schrijven met je vinger. En niet te vergeten: heel leuk ! Een goed systeem met planbord zorgt voor een goede planning van de gedane werkjes van ieder kind.

- Werk met het boek Protocol Leesproblemen en Dyslexie.

Dit boek is duidelijk en heeft een goede opbouw en leest heel makkelijk. Het geeft vele handvatten voor goed taalonderwijs en tot het komen van tijdige signalering van leesproblemen.

- Zoek de juiste balans tussen motorische en talige oefening.

Blijf letten op een afwisselend lesaanbod en combineer de motorische oefeningen zoveel mogelijk met talige. Spring eens tijdens een liedje, maak een dansje en niet alleen buiten op het schoolplein. Sla de gymlessen niet over, ook al is het mooi weer buiten. Al met al niet heel veel nieuws misschien, maar toch van belang. Het vroegere kleuteronderwijs was zo gek nog niet. Zeker de motorische ontwikkeling kwam duidelijk aan bod. Iedereen leerde gelijktijdig, knippen en plakken, kleien en koprollen.

- Blijf je verdiepen in vakliteratuur op het gebied van kleuteronderwijs en ontwikkeling.

En natuurlijk zou ik aanbevelen om in iedere kleuterklas te werken met de letterkist: spel(l)en met letters ! En dit naast de eventueel gebruikte methode(s). Helaas is het nog niet zover. Eerst da ik maar eens verder werken aan een nieuw ABC letter boek.....

Mijn aanbevelingen voor ouders van dyslectici zijn:

- Maak ten alle tijden tijd vrij voor uw kind om hem /haar te helpen en te steunen met zijn leesproblemen.
- Blijf heel veel lezen met uw kind, ook voorlezen is goed voor een kind al kan deze het zelf redelijk tot goed. Ik zelf las mijn kinderen voor tot in een van de laatste groepen van de bovenbouw.
- Zorg voor een goede ontwikkeling van de motoriek, door het kind te blijven stimuleren buiten te spelen , te sporten en veel te bewegen.
- Wanneer u overweegt uw kind een training te laten volgen, onderzoek dan eerst de vele soorten trainingen en kijk samen met eventueel een deskundige welke training het best past bij uw kind.

Geen één kind is het zelfde ook niet een dyslectisch kind. En ga vooral op uw eigen gevoel en inzicht af na de nodige bestudering van deze trainingen.

Maar wat u ook doet, blijf het kind zien als een kind met een bijzonder gave. Elk kind krijgt talenten mee, een dyslectisch kind waarschijnlijk de gave van beelddenken. In eerst instantie ervaart het kind met deze gave de nodige problemen met lezen en spelling. Maar het is goed om te weten dat het kind juist door deze gave op andere gebieden veel voordelen kan ondervinden.

Linda Hoek

Ede, mei 2012.

6 literatuur

Literatuurlijst

Boeken:

Houvast bij leesproblemen & dyslexie op de basisschool; onder redactie van Arga Paternotte, in het kader van masterplan dyslexie 2006

Dyslectische kinderen leren lezen; Anneke Smits en Tom Braams 2006

Therapie bij dysorthografie en dyslexie; Ludo Cuyvers 2008

Overwin dyslexie !; A.m. Tulner-hepkema, samengesteld door : drs. Laura Schilder

Aanvankelijk en technisch leren lezen; Henk Huizinga 2007

Wij zijn ons Brein, van baarmoeder tot alzheimer; Dick Swaab 2011

De gave van leren; Ronald D. Davis met Eldon M . Braun 2004

De gave van dyslexie; Ronald D. Davis met Eldon M. Braun 1998

Protocol leesproblemen en Dyslexie voor groep 1 en 2; Martine Gijzel, Femke Scheltinga, Maud van Druenen, Ludo Verhoeven 2011

Protocol leesproblemen en Dyslexie voor groep 3 ; Martine Gijzel, Femke Scheltinga, Maud van Druenen, Ludo Verhoeven 2011

Artikelen:

Een opmerkelijke schrijf- en leesmethode; pieterlangedijk.nl

Lettervorm in de Hoofdrol; Bert Hamerling

[Dyslexie is meer dan een taalprobleem](#); Erica Renkes

Letters en woorden voelen in de tastkast; Maria van Amerongen; balansdigitaal.nl

Internet:

Steunpuntdyslexie.nl

www.euronet.nl/~mjkbeeld/beelddenken.html Maria J. Krabbe stichting

kennislink.nl

<http://www.bsmdejongtherapeuten.com/hoe-werkt-de-therapie>

Lezen is net lopen ; <http://vorige.nrc.nl/krant/article1743586.ece>

Rhenen, oktober 2011

SPEL(L)EN MET LETTERS

Beste leerkracht groep 1 en 2,

Korte kennismaking:

Ik ben Linda Evers-Hoek en 4^e jaars student Pabo aan de CHE in Ede. In het kader van mijn afstudeeronderzoek heb ik belangrijke informatie nodig omtrent dyslexie.

Mijn onderzoek gaat met name over de onderzoeksvraag:

Hoe kunnen we kleuters op de beste manier letters aanbieden zodat ook mogelijke dyslectische kinderen een zo eerlijk mogelijke start krijgen.

Naar mijn mening wordt er te veel **mentaal** het alfabetisch principe aangeleerd bij kleuters. Kleuters hebben behoefte aan spelenderwijs leren. Ook mogelijk dyslectische kinderen hebben geen baat bij vooral mentaal les aanbod. Wanneer we het alfabet op een meer fysieke/emotionele manier aanbieden hebben ook mogelijk dyslectische kinderen een eerlijkere start.

Daarvoor heb ik een leskist gemaakt met letters en activiteiten om de letters op een fysiek/emotionele manier aan te bieden, spelenderwijs. Het heet:
spel(I)en met letters.

Om goed onderzoek te doen is het belangrijk om informatie te verzamelen van professionele leerkrachten over dyslexie in het algemeen en het voorbereidend lezen in de groepen 1 en 2, vandaar deze enquête.

Ik hoop dat u ongeveer een 15 minuten tijd vrij kunt maken voor deze enquête, u bewijst mij daarmee een grote dienst.

Alle informatie zal vertrouwelijk behandeld worden. Indien u geïnteresseerd bent naar de resultaten van het gehele onderzoek, kunt u dat aan het einde van de enquête aangeven.

Met vriendelijke groeten

Linda Evers Hoek

lindaenjanwillem@hetnet.nl

voorbeeld ingevulde vragenlijst leerkrachten groep 1 en 2:

Vragenlijst afstudeeronderzoek dyslexie, spel(l)en met letters.

Wilt u de vragen zo volledig mogelijk invullen. Voor het onderzoek is het van belang dat er een goed beeld ontstaat van de kennis van dyslexie onder leerkrachten. Vult u daarom de vragen in en gebruik daarbij de bij u aanwezige kennis op dat moment, dus zoek geen antwoorden op in literatuur of internet.

Bij voorbaat dank ik u hartelijk voor uw medewerking !

1. Ik ben :

- leerkracht van groep 1
- leerkracht van groep 2
- IB `er
- RT `er

2. Kunt u een kort definitie geven van Dyslexie?

Kinderen hebben moeite met het lezen van letters en woorden.

3. Kunt u signalen noemen die mogelijk kunnen wijzen op dyslexie?

Moeilijk letters herkennen, moeite met namen lezen, op bv. De stoelen van de kinderen

4. Werkt uw school met het protocol Leesproblemen en Dyslexie.?

Wij werken met ons eigen protocol.

5. Wordt er een methode gebruikt op school voor beginnende geletterdheid ?

ja

nee

5.1 Zo, ja welke ? **Schatkist lezen**

6. Bent u tevreden over de gebruikte methode

ja

Nee

Waarom wel/niet? **Het geeft duidelijke richtlijnen aan waar je binnen je lessen makkelijk mee aan de slag kunt.**

7. Op wat voor manier worden de letters aangeboden?

Wij bieden deze aan met Villa letterpret.

8. Wist u dat schuine letters duidelijker zijn voor mogelijk dyslectische kinderen, zodat ze de b en de d niet kunnen spiegelen even als de q en p?

x ja, helaas is mijn directie het hier niet mee eens.

0 nee

9. Nu u dat weet, zou u er serieus over na gaan denken de letters voortaan in schuin schrift aan te gaan bieden als school in groep 1 en 2? (volgend schooljaar bijvoorbeeld)

0 x ja, maar we mogen dit niet meer zo aanbieden.

0 nee

10. Staat u open voor een nieuwe manier van letters aanbieden aan kleuters, waarbij het vooral gaat om fysiek / emotioneel leren i.p.v. mentaal?

0 x ja

0 nee, momenteel bevalt Villa letterpret uitstekend.

11. Zou u deze manier: "spel(l)en met letters" eens uit willen proberen?

0 x ja

0 nee

12. 3% van alle leerlingen heeft kans op dyslexie, wist u dat? Ja

13. Ik ben afgestudeerd aan de PABO in het jaar: ...1983.....

14. Hoeveel jaren onderwijservaring heeft u? ...28 jaar.....

Heeft u verder nog relevante mededelingen over dit onderwerp? Het blijft een belangrijk item om altijd in de gaten te houden bij de kinderen.

Wilt u op de hoogte blijven van de resultaten van het onderzoek?

0 x ja, succes met je onderzoek.

0 nee

Rhenen, oktober 2011

SPEL(L)EN MET LETTERS

Beste ouder,

Korte kennismaking:

Ik ben Linda Evers-Hoek en 4^e jaars student Pabo aan de CHE in Ede. In het kader van mijn afstudeeronderzoek heb ik belangrijke informatie nodig omtrent dyslexie.

Mijn onderzoek gaat met name over de onderzoeksvraag:

Hoe kunnen we kleuters op de beste manier letters aanbieden zodat ook mogelijke dyslectische kinderen een zo eerlijk mogelijke start krijgen.

Naar mijn mening wordt er te veel **mentaal** het alfabetisch principe aangeleerd bij kleuters. Kleuters hebben behoefte aan spelenderwijs leren. Ook mogelijk dyslectische kinderen hebben geen baat bij vooral mentaal les aanbod. Wanneer we het alfabet op een meer fysieke/emotionele manier aanbieden hebben ook mogelijk dyslectische kinderen een eerlijkere start.

Daarvoor heb ik een leskist gemaakt met letters en activiteiten om de letters op een fysiek/emotionele manier aan te bieden, spelenderwijs. Het heet: ***spel(I)en met letters.***

Om goed onderzoek te doen is het belangrijk om duidelijke informatie te verzamelen van ouders over hun ervaringen wat betreft de (mogelijke) dyslexie van hun kind, vandaar deze enquête.

Ik hoop dat u ongeveer 15 minuten tijd vrij kunt maken voor deze enquête, u bewijst mij daarmee een grote dienst.

Alle informatie zal vertrouwelijk behandeld worden. Indien u geïnteresseerd bent naar de resultaten van het gehele onderzoek, kunt u dat aan het einde van de enquête aangeven.

Met vriendelijke groeten,

Linda Evers-Hoek

lindaenjanwillem@hetnet.nl

voorbeeld ingevulde vragenlijst ouder dyslect.

Vragenlijst afstudeeronderzoek dyslexie, spel(l)en met letters.

Wilt u de vragen zo volledig mogelijk invullen. Voor het onderzoek is het van belang dat er een goed beeld ontstaat van hoe het gesteld is met de ervaringen van ouders met de onderkenning van dyslexie.

Bij voorbaat dank ik u hartelijk voor uw medewerking !

1. Is uw kind met dyslexie een meisje of jongen?

meisje

jongen

2. Wat is de leeftijd van uw kind?

11 jaar

3. Mijn kind gaat naar het

regulier basisonderwijs

speciaal basisonderwijs

middelbaar onderwijs

anders, nl.....

4. In welke groep/ klas zit uw kind?

Klas/ groep 7

5. Op welke leeftijd kreeg uw kind een dyslexie verklaring?

8 jaar

6. Op welke leeftijd kreeg u of de school de eerste signalen dat de leestechiek van uw kind achter bleef ?

6jaar

7. Is er ook een handelingsplan geschreven voor uw kind?

ja

nee

8. Bent u van mening dat de school er alles aan heeft gedaan de leesproblemen op te lossen d.m.v. RT ?

ja

nee

9. Bent u van mening dat u zelf ook de nodig ondersteuning thuis heeft gegeven ? (o.a. elke dag lezen met uw kind).

ja

Nee

10. Wie heeft besloten een onderzoek te laten doen naar dyslexie?

ikzelf

de leerkracht van mijn kind

anders, nl samen, het was nl overduidelijk

11. Welk bureau heeft het onderzoek afgenomen en de verklaring dyslexie gegeven?

Ik weet niet hoe t heet

12. Heeft u de leerkracht/ school van uw kind direct (of kort daarna) op de hoogte gebracht van de dyslexie verklaring?

ja, het vond nl op school plaats

nee, de school had zelf het onderzoek ingesteld dus zij wisten er al van.

13. Bent u tevreden over de manier waarop de leerkrachten op de school van uw kind omgaan met de dyslexie verklaring?

ja

nee

14. Geeft de school de nodige compenserende maatregelen ?(vb. regelkaart of tekstverwerker met spellingscontrole)

ja

nee

15. Geeft de school de nodige dispenserende maatregelen?

(vb. mondeling overhoren van topografie, omdat onthouden van spelling hem/haar onevenredig veel extra inspanning kost)

ja

nee

weet ik niet

16. Heeft u zelf hulp in geroepen van een *dyslexiepraktijk*?

ja

nee

Zo, ja, welke dyslexiepraktijk was dat?

Ik weet niet of het zo heet, maar we hebben in het derde en vierde jaar school methode de Haan gedaan. Ik vond dit echter uiteindelijk een te grote belasting. Je moet nl het hele schoolgaande leven lang elke dag 10 min. oefenen. Stilstand is achteruitgang. Het was niet meer te doen.

17. Heeft uw kind daar een training gevolgd?

Ja, maar dat gaat dan thuis mbv boeken en een telefonische hulp.

nee

18. Hoe heette deze training?

Methode de Haan

19. Heeft u zelf veel gelezen over dyslexie in boeken of op internet?

ja, met name op internet

nee

20. Kent u de site www.steunpuntdyslexie.nl?

ja

nee

21. Kent u het boek de gave van Dyslexie van Ronald. D. Davis?

ja

nee

22. Hoe gaat het met uw kind op dit moment?

Erg goed. Ze haalt A's B's en C's en leest boeken bij de vleet.

Heeft u verder nog relevante mededelingen over dit onderwerp?

Doordat m.b.v. school Caillen op tijd een dyslexieverklaring kreeg, kon ze aan het eind van groep 4 's ochtends in haar oude klas meedoen en 's middags in haar nieuwe klas wennen. Dat maakte de overstap naar de nieuwe klas iets makkelijker. Caillen is dus in groep 4 blijven zitten.

Caillen heeft uiteindelijk van Gemert therapie gedaan in het 2^e jaar groep 4. Vandaar dat ze een bril met prisma heeft. Zie hieronder een kleine uitleg. Helaas zijn ze sinds 2009 failliet☹

Behandelmethode

De behandelmethode is gebaseerd op herstel van het verstoorde evenwicht tussen het visuele systeem (zien), het vestibulaire systeem (evenwicht) en de spierbalans enerzijds en het auditieve systeem anderzijds.

Eerst worden met een speciale bril alle verstoringen weggenomen, waardoor in de hersenen wél een woordbeeld gevormd kan worden. Via taaltrainingen wordt vervolgens het woordbeeld opgewekt en uitgebouwd. Resultaat: een snel groeiende woordenschat, een verbeterd handschrift en een prettiger functionerend kind. Zonder enige training verandert een slecht of onleesbaar handschrift in een mooi en goed leesbaar handschrift.

Speciaal geslepen bril essentieel

Om een zo natuurlijk mogelijk zien voor de hersenen mogelijk te maken, is het noodzakelijk dat de brillenglazen goed op elkaar afgestemd en optisch zuiver zijn.

In de afgelopen jaren zijn veel steeds meer fabrikanten van brillenglazen overgestapt naar zogenaamde a-sferisch geslepen brillenglazen, die in het verre oosten massaal worden geproduceerd. Voor therapeutische doeleinden schieten deze glazen tekort.

Onze hersenen verlangen een optisch zuiver en vertekeningvrij beeld. Op advies van dokter Sawas is besloten alleen nog glazen onder eigen controle te laten slijpen en te verwerken

Doel Leskist

Doel van alle lesideeën : De kinderen leren het alfabetisch principe aan, de foneem-grafeemkoppeling, door middel van visuele en mentale, maar vooral fysieke en emotionele oefeningen.

Vooraf: placemat maken voor elk kind. Neem hiervoor een gekleurd A-viertje en lamineer deze. Elk kind heeft zo zijn eigen placemat.

Lesidee 1

Kring activiteit:

Kikker vraagt de kinderen of ze nieuwsgierig zijn naar wat er in de kist zit. Samen openen ze de kist. Daaruit haalt kikker met een kind het boek van Kikker: "het abc van kikker". Daar zoekt kikker de letter die deze week aan de beurt is. Kikker leest de tekst bij het plaatje luid en duidelijk voor en benoemt nog eens de letter. Dan mag een kind de letter in de kist (stoffen bovenkast letter) zoeken en een ander kind zoekt de letter uit de zak (houten letter onderkast schuinschrift.) Goede letters gevonden? De letters worden om en om door gegeven in de kring, kijk en voel en benoem de letter. De volgende ronde doen we het met de ogen dicht en gaat het vooral om voelen.

Groep activiteit:

Dan gaan de kinderen de letter schrijven in schuim. Doe een kleine dot scheerschuim op de placemat , laat de kinderen met de linkerhand het schuim verdelen en met de rechterhand schrijven of andersom...het voorbeeld erbij. Goed controleren en zo nodig laten herhalen, laat ze eventueel ook hun naam schrijven.

Hierna wordt de letter gekleid op placemat: Eerst kneden, dan een bol en dan een slangetje maken van de klei. Dit kost sommige kinderen veel moeite, maar dit is de eerste vereiste om de letter goed te maken. Wanneer dit is gelukt, maken ze de letter.

Als dit gedaan is stel je het kind de volgende vragen:

- *Van wie is die letter?*
- *Waarom is de letter van jou?*
- *Is de letter goed? (eventueel laten corrigeren) Kijk nog eens goed?*
- *Is de letter nu goed?*
- *Ben je trots op deze letter?*

Na afloop van deze activiteit mogen de kinderen de eerste letter van hun naam uit het lettertonnetje zoeken en deze op hun placemat plakken. Volgende keer de tweede letter enz.

Lesidee 2

De volgende keer als je een nieuwe letter aanleert herhaalt men bij het herkennen en voelen de vorige letter(s) die al behandeld zijn.

Deze letters doe je dan in de zak , dan begint het voelspel.

Een kind mag in de zak een letter pakken en naar boven halen, boven in de zak kan het kind de letter voelen? Welke letter voel ik? Goede letter: letter uit de zak, fout: letter weer in de zak. Men kan het kind ook de ogen dicht laten doen en dan een letter uit de zak laten halen en voelen. Als de letter geraden is : ogen weer open.

Lesidee 3

De behandelde letters kun je ook nog na laten maken op een A- vier waar de letter op staat. Deze laat men de kinderen beplakken met wol , propjes crêpepapier of watjes zodat de kinderen ook weer de letter kunnen voelen.

Lesidee 4

De kinderen trekken met een potlood de houten letter om op een wit papier en kleuren deze in. Of ze trekken de letter om op een gekleurd dun karton en knippen hem dan uit. En plakken deze letter op een wit papier, de letter ligt dan boven op het papier.

Lesidee 5

Wanneer er kinderen in de groep zitten die al bijna alle letters kennen, kan men deze kinderen de letters in goede volgorde laten leggen. Met de houten letters kunnen ze in groepjes het voelspel doen .

Algemene opmerkingen: wees voorzichtig met de stoffen letters, deze zijn kwetsbaar. Laat de kinderen er niet vrij mee spelen. Je kan de behandelde letter eventueel wel ophangen aan het lusje met een knijper in de klas, wanneer de leskist niet wordt gebruikt. Vergeet de letter bij het voelspel dan niet in de zak te doen.

Conclusie en samenvattingen van training met leskist van Yoeri W.

De leskist waar mee gewerkt wordt in deze trainingen bevat: stoffen letters bovenkast, houtenletters onderkast schuinschrift comic sans, klei, scheerschuim en het abc boek van kikker. Met al deze materialen maken we de leerlingen opnieuw eigen met de letters. De leskist is ontworpen voor groep 2 om de letters op een fysieke en emotionele manier aan te bieden om zo mogelijk dyslectische kinderen een zo eerlijke mogelijke start te geven. Deze leskist is een onderdeel van het afstudeer onderzoek van ondergetekende.

Youri heeft dus op een meer mentale manier de letters aangeboden gekregen. Maar we gaan op deze manier opnieuw de letters eigen maken. Dus op een speelse en leuke manier met letters en woorden aan de slag.

Samenvattingen observaties trainingen:

- 1..Op de eerste training wordt duidelijk dat Yoeri een enthousiaste , lieve jongen is. Nieuwsgierig en serieus. Met de letters van het alfabet neerleggen heeft hij wel het versje nodig, elke keer opnieuw dat geeft hem houvast. Yoeri schrijft aardig netjes en geconcentreerd!!
- 2.Youri legt en maakt verschillende letters nog verkeerd om. De b en d en ook in de e ziet hij de 9. Ook de v en f haalt hij door elkaar. Dubbele klanken kent hij wel goed ! de ij en oe bijvoorbeeld. Voor de eu heeft hij ezelsbruggetje . Yoeri snapt en weet wel de verlengregel: ik hoor een t maar schrijf een d! Verder leest hij een beetje radend .
- 3.Yoeri heeft vooral moeite met d en b en de f en v, verwisselt ook de ie en ei, ook de c ziet hij nog wel eens als g of e. Zijn handschrift is wel netjes ! Vooral b en d blijven kleien en de v en f. Raakt ook erg in de war met D en d. Goed verschil laten horen tussen F en V.(letters lijken niet op elkaar, klank wel).
- 4.Yoeri haalt b en d soms nog door elkaar, denkt aan b van bas. Blijft soms spellend lezen. Yoeri heeft versje nodig om volgende letter te leggen.
- 5.Yoeri legt deze keer de j en p verkeerd om. Blijft soms spellend lezen vooral lange woorden en zag ch niet als g klank , dacht aan k. Voelspel gaat bij Yoeri helemaal goed , zelfs met b,d,p en q. (Bij het voelspel doen we enkele moeilijke houten letters in een stoffenzak en moeten ze voelen welke letters het is.)
- 6.Yoeri leest goed alleen stagneert hij bij de i tot tweemaal. Verder draait hij soms de d en b om, maar alleen bij het voel spel. Schrijven gaat ook goed, Yoeri schrijft netjes.
- 7.Youri raakt nog wel eens in de war bij klank en grafeem koppeling s en c, v en w....
- 8.Yoeri legt in een keer alle letters goed, behalve deze keer de w, maar corrigeert zichzelf gelijk. Bij voelspel maakt hij de fout met de d en b. Yoeri heeft nog wel moeite met zijn achternaam te spellen...!]
- 9.Yoeri legt de letters goed, behalve de z maar corrigeert deze zelf na tip . Lezen blijft moeizaam, leest radend en heeft moeite met moeilijke woorden. Het voelspel gaat goed ! Heeft wel moeite met v en f.

10. Yoeri blijft de letters d en b regelmatig omkeren. Corrigeert wel snel zelf. Leest rustig, vaak nog spellend en soms radend. Het kleien van letters gaat goed evenals het schuimschrijven, zonder fouten. Bij de toetsen is weinig vooruitgang, wisselt letters of leest radend: Ster i.p.v. sterk, spulletjes i.p.v. spelletje, waark i.p.v. wraak, zweep i.p.v. zweet, schrieuw i.p.v. schreeuw, broertjes i.p.v. boertje, geitje i.p.v. gaatje, riepje i.p.v. riempje.

Bij het opplakken van de letters op het zakje plakt hij de E verkeerd om, maar ziet het zelf direct en corrigeert.

11. Na de laatste training hield het mij bezig waarom er geen grote verbetering was in de resultaten van de DMT toets. Uit de observaties tijdens trainingen kun je vaststellen dat Yoeri enkele kenmerken heeft van dyslexie. Nu aan het eind van dit minionderzoek bleef bij mij de vraag spelen, wat nu. Ik heb nogmaals de DMT toets afgenomen (andere versie) maar nu heb ik deze in schuinschrift en comic sans gezet, een lettertype wat lekker leest volgens dyslecten. De eerste rijen woordjes (een lettergreep), las hij iets vlotter maar maakte daarbij meer fouten! Uiteindelijk was de score gelijk, toetsscore E en vaardigheid 25.

Conclusie:

Ondanks deze trainingen van 10 weken een uurtje, is er niet heel veel vooruitgang met lezen. Yoeri wil wel heel graag, maar blijft grote moeite houden met vlot lezen. Hij leest radend en bij moeilijke woorden spellend. Ook blijft hij met het leggen van het alfabet de b en d omdraaien. Na een tip corrigeert hij wel zelf, en ziet het probleem. Hij heeft hier niet meer hardop het alfabetversje voor nodig, hierin is grote vooruitgang! Ook het opschrijven van woorden in scheerschuim en gewoon met pen van zinnen doet Yoeri automatisch goed. Hier zie je geen twijfel met de keuze voor een letter. Het kleien en schrijven gaat vanaf het begin goed, hij maakt mooie slangen en maakt daar mooie letters van. Ook schrijft hij netjes en rustig. Yoeri heeft grote moeite met accurate en vlotte woordherkenning dit komt waarschijnlijk door geringe spelling- en decodeervaardigheden.

22 december 2011, Linda Evers-Hoek 4^e jaars CHE student.

Conclusie en samenvattingen van training met leskist van Jelle P.

De leskist waar mee gewerkt wordt in deze trainingen bevat: stoffen letters bovenkast, houtenletters onderkast schuinschrift comic sans, klei, scheerschuim en het abc boek van kikker. Met al deze materialen maken we de leerlingen opnieuw eigen met de letters. De leskist is ontworpen voor groep 2 om de letters op een fysieke en emotionele manier aan te bieden om zo mogelijk dyslectische kinderen een zo eerlijke mogelijke start te geven. Deze leskist is een onderdeel van het afstudeer onderzoek van ondergetekende. Jelle heeft op een meer mentale manier de letters aangeboden gekregen. Maar we gaan op deze manier opnieuw de letters eigen maken. Dus op een speelse en leuke manier met letters en woorden aan de slag.

Samenvattingen observaties trainingen:

1..Op de eerste training wordt duidelijk dat Jelle een enthousiaste , lieve jongen is. Nieuwsgierig en humoristisch . Met de letters van het alfabet neerleggen heeft hij wel het versje nodig, elke keer opnieuw dat geeft hem houvast. Jelle leest aardig vlot maar radend. Jelle schrijft snel en wat slordig.

2. Jelle draait nog heel vaak letters om. Heeft grote moeite met de d en b. Leest radend. Het ezelsbruggetje voor de b wat ik voor hem bedacht heb, snapt hij wel gelijk en weet hij aan het eind van de les nog wel . Hij maakt hij de e verkeerd om en ziet hier ook de 9 in. (een cijfer dus). Het viel hem op dat we de e vergeten waren in het boek.....slim ! was mijzelf niet opgevallen. Aan het eind van de les heeft hij ook nog even zijn naam en de eerste letters opgeschreven, dat deed hij wel goed. De nieuwe letter voor op de placemat zocht hij op, de E, maar plakte hij verkeerd om. Zag dit zelf niet ! Ook na Tip niet gelijk !

3. Jelle blijft radend lezen, blijft moeite houden met d en b raakt echt in de war zeker met D en d bij hoofdletter buik naar rechts bij kleine letter links. Komt nu met D van David, vorige keer kwam hij met B van Bas. Andere letters gaan prima behalve dan de E, F, L en J draait hoofdletters ook om, maar weer niet bij de kleine letters. Het is van belang dat Jelle de b,d,e,f,l , s en j goed leert kennen, dus deze letters blijven kleien ! ook stagneert hij met lezen bij het woord : het (dit heeft waarschijnlijk geen belangrijke betekenis voor hem) Jelle vertoont hele duidelijke signalen van dyslexie. Schrijven in schrijfschrift heeft hij zich wel eigen gemaakt en gaat automatisch, maar wel slordig.

4. Jelle leest en schrijft goed, wel beetje slordig. Schrijfschrift is helemaal eigen. Alleen met letters leggen en voelen blijft hij de d, b, p en j omwisselen.

5. Jelle leest en schrijft goed, wel beetje slordig en snel. Schrijfschrift is helemaal eigen bij hem. Gebruikt de goede letters. Alleen met letters leggen en voelen blijft hij de d, b, p, q en j omwisselen. Jelle heeft een nieuwe manier van letters leggen, blijft letter herhalen tot deze gelegd is en dan naar volgende letter !! Voelspel ging deze keer helemaal goed !

6. Het kleien gaat heel goed bij Jelle, duidelijk verbetering. Met letters leggen gaat het goed, al legt hij nu de K en N om. Hij leest heel goed voor. Ook het abc. Blijft d en b omdraaien en p en q bij voelspel. Het schrijven gaat geheel automatisch en goed. Je ziet hem niet twifelen bij d en b.

7. Jelle legt in 1 keer het hele alfabet goed, en leest correct vooruit en achteruit !!! Letters en woorden kleien gaat ook helemaal goed. Leest eerste zin wel radend...slordig, snel ?

8. Jelle keert toch nog wel weer letters om en ziet niet in een keer welke, heeft tips nodig. Ook met kleien werd hij even onzeker, lezen gaat goed ! evenals schrijven , dan schrijft hij automatisch de goede letter. Opmerkelijk was zijn vraag over de Z, hij wist nog precies welke kleur hij de eerst 4 weken was. Dat was dus ruim 4 weken geleden... Dat is uitzonderlijk want alle letters hebben willekeurig verschillende kleuren met patroontjes erop. (toch beelddenker?).

9. Helaas was er deze laatste keer weinig tijd voor Jelle. Maar wat ik met hem oefende ging heel goed. Alleen verbazend dat hij met de letters leggen rechts begon. We zaten deze keer in de hal, omdat de ruimte waar we normaal zitten nu bezet was.

Desoriëntatie? Heel apart en toch wel heel herkenbaar bij dyslexie. De letters legde hij wel in een keer goed daarna, ook het benoemen van voor naar achteren en andersom ging goed! Jelle leest vlot, maar soms nog een beetje radend.

10. Ook de laatste training volgt Jelle met veel plezier. De houten letters legt hij helaas niet in een keer goed. De bekende d en b spiegelt hij beiden, ook de c. Hij heeft wel plezier in lezen, leest vol enthousiasme het boek: kijk mijn letter. Ook het kleien heeft hij goed onder de knie gekregen, maakt mooie slangen en hiervan de letters. De DMT toets heeft hij helaas niet veel beter gemaakt dan eind groep 4. Enkele fouten die hij maakte: Hij las: veilig i.p.v. vlieg, krat i.p.v. krab, branden i.p.v. banden, broertje i.p.v. boertje, washand i.p.v. wasmand. Jelle blijft een radende lezer.

11. Na de laatste training hield het mij bezig waarom er geen grote verbetering was in de resultaten van de DMT toets. Uit de observaties tijdens trainingen kun je vaststellen dat Jelle meerder kenmerken heeft van dyslexie. Nu aan het eind van dit minionderzoek bleef bij mij de vraag spelen, wat nu. Ik heb nogmaals de DMT toets afgenomen (andere versie) maar nu heb ik hem in schuinschrift en comic sans gezet, een lettertype wat lekker leest volgens dyslecten. De eerste rijen woordjes (een lettergreep), las hij als een speer! Hier scoorde hij heel goed, helaas ging het bij de woorden met meer lettergrepen maar een klein beetje beter dan de vorige toets. Wel gaf Jelle duidelijk aan, dat dit lettertype zijn voorkeur had. De toetsscore bleef een E maar de vaardigheidsscore was gestegen van 32 naar 41!

Conclusie:

Ondanks deze trainingen van 10 weken een uurtje heeft Jelle geen veel hogere score bij de toets dan eind groep 4. Tijdens de observaties toont Jelle meerdere kenmerken van dyslexie. Met name de desoriëntatie speelt hem parten. Hij blijft de d en de b regelmatig omdraaien als ook de J. Jelle is rechts georiënteerd en heeft echt last van desoriëntatie als hij in een andere ruimte is. Zo legde hij die ene keer in een andere ruimte de letters van rechts naar links. Ook zijn handschrift is en blijft wat slordig, al is zijn vaardigheid wat betreft kleien sterk vooruit gegaan. Aan het begin van de training heeft Jelle grote moeite met het kleien van een slang om de letters leggen. Hierin is hij gegroeid! Aan het einde van de training is deze vaardigheid sterk verbeterd! Hier gaat het om de motoriek, het schrijven is helaas niet verbeterd, maar daar was deze training ook niet specifiek voor bedoeld. Ook het opschrijven van woorden in scheerschuim en gewoon met pen van zinnen doet Jelle automatisch goed. Hier zie je geen twijfel met de keuze voor een letter. Jelle benoemd ook goed en vlot de letters, voor en achteruit. Ook het lezen van een boek gaat goed en aardig vlot. Jelle leest amper spellend, op een paar uitzonderingen na. Jelle is een enthousiaste lieve jongen, die wel een heel goed geheugen heeft wat betreft beelden. Zoals hij opmerkte dat de Z van kleur was veranderd van rood naar geel. Dat hij duidelijk toch hoger scoorde met het lettertype comic sans schuinschrift toont aan dat hij gevoelig is voor beeld.

22 december 2011, Linda Evers-Hoek 4^e jaars CHE student.

Resultaten minionderzoek leskist met kleuters.

In totaal heb ik 8 lessen gedaan en 7 letters behandeld. De laatste les heb ik hun letterkennis getoetst.

Tussentijdse evaluatie 8-03-2012:

Bij de letters plakken op de placemat plakt Nigel de E verkeerd om. Ik vraag hem goed te kijken, hij ziet niets verkeerd. Ik schrijf zijn naam op twee manieren, met de E goed en de E fout, hij kijkt goed en dan ziet hij het opeens Oh ja, die is fout. En plakt de E andersom.

Voorlopige conclusie:

De kinderen vinden het heel leuk met de letters bezig te zijn. Alle facetten vinden ze boeiend. Het kleien, het schuimschrijven het voelen.

Yoep vind het kleien moeilijk, hij krijgt wel een mooie staaf maar geen slang, dit ligt meer denk ik aan zijn kracht dan aan zijn motoriek. De kinderen die heel vaak de letters b en d en k omdraaien zijn, Diana, Yoep en Nigel. Dikan is wat slordig maar doet het meestal wel goed. En corrigeert de andere kinderen ook regelmatig.

Rick is heel jong, denkt goed na en doet het meestal dan goed.

Ik heb twee lettertekeningen gemaakt van de d van das en de b van boom en bal. Als leerhulp.

Tussentijdse evaluatie 29-03-2012

Rick en Yoep blijven regelmatig letters omdraaien: de d en b en ook de nieuwe letters w en g hebben ze moeite mee en echt een voorbeeld nodig. Dikan heeft veel aan de leerhulp van d en b en draait ze bijna niet meer om. Hij corrigeert de anderen regelmatig en denkt goed in beelden zoals bij de Y die Diana moet benoemen: "je kunt hem eten !!" zegt hij dan. Nigel doet hee lgoed mee en komt met hele goede woorden zoals de k van kabouter. Kars doet ook serieus mee, maar weet het soms even niet meer, moet dan lang nadenken, maar geeft dan wel de goede woorden. Diana doet goed mee, haar resultaten zijn goed, alleen met de nieuwe letters had ze veel moeite, ze had in het begin echt voorbeelden bij nodig.

Observatie met 6 leerlingen uit groep 1/2a datum: 12-4-2012

Afsluiting.

Als afsluiting gaan we vandaag i.p.v. in schuim, in slagroom schrijven, dat had ik de kinderen al beloofd in een van de eerste lessen. En dat waren ze niet vergeten, ik zelf gelukkig ook niet.

In willekeurige volgorde laat ik ze de letters die we alle lessen behandeld hebben in slagroom schrijven, naderhand mogen ze hun vingers aflikken ! (letter schrijven zonder voorbeeld).

kind	g	f	a	b	w	k	v
Nigel	-	t	a	d	w	k	v
Kars	G	f	a	b	w	k	v
Dikan	g	t	a	d	w	k	v
Rick	-	Eerst v dan de f	A	b	-	k	v
Yoep	-	f	-	d	-	k	v
Diana	e	f	a	b	w	k	v

Hierna mogen ze op een letterblad alle letters omcirkelen die ze kennen. (Deze toets is voorafgaand aan deze lessen ook afgenomen in februari 2012 door de eigen juf).

naam	Score februari 2012	Score april 2012
Nigel	16	16 (schrijft zijn naam van rechts naar links op blad)
Kars	13	24
Dikan	8 (draait letters om)	18 (zegt p bij b)
Rick	13	15
Yoep	13	16
Diana	16	23

We gaan ook met de houtenletters aan de gang, ze halen hier de letters uit die ze kennen en kunnen benoemen , hetzelfde doen we met de stoffen bovenkast letters.

naam	Houtenletters onderkast schuin	Stoffen letters bovenkast
Nigel	18	13
Kars	22	23
Dikan	18	20
Rick	16	10
Yoep	19	17
Diana	18	21

Conclusie 13-04-2012

Bijna alle leerlingen zijn in letterkennis goed vooruit gegaan.

Behalve Nigel hij blijft bijna gelijk met het aantal letters, hij kent er nog steeds 16. Alleen bij het herkennen en benoemen van de houten letters kent en benoemt hij twee letters meer dan bij het letterblad. (zijn deze letters misschien beter te lezen voor hem). Met herkennen en benoemen haalt hij de d en de b niet door elkaar, wel met het opschrijven. Hij schrijft een d voor de b en een t voor de f. Wat mij ook opviel is : dat hij zijn naam van rechts naar links schreef (desoriëntatie?). Nigel was wel heel gemotiveerd bezig met de letters, al was hij op zijn tijd een beetje dromerig. Deze manier van leren is helemaal zijn ding. Hij komt met goede woorden bij de goede letter. Zoals kip bij de k van kikker en zelfs met kabouter.

Dikan is heel goed vooruit gegaan van 8 naar 18 letters. Draait nog wel eens de p en de b om. En de d en b, maar niet vaak. Hij schrijft wel als enigste de g goed en helemaal uit zijn hoofd. Dikan is wat druk maar wel heel leergierig. Hij corrigeerde regelmatig de andere kinderen. Deze manier van leren spreekt Dikan erg aan.

Yoep is goed vooruit gegaan van 13 naar 16 en met de houten letters weet hij er zelfs nog 3 meer, 19 in totaal. Ook kent hij een groot aantal hoofdletters 17. Yoep heeft goed leren kleien daar had hij in het begin veel moeite mee. Ook Yoep is een serieuze leerling en denkt goed na voor hij iets zegt.

Diana is ook goed vooruit gegaan van 16 naar 23 letters. Met de houten letters kwam zij maar tot 18. Maar met de hoofdletters scoorde zij weer heel hoog 21. Diana denkt goed na voor ze iets zegt, maar wanneer zij een fout maakt is ze beschaamd...bang om te falen. Serieuze leerling die graag wil leren.

Kars is heel goed vooruitgegaan ! Van 13 letters in februari nu naar 24 letters, hij kent dus nu bijna alle letters uit het alfabet. Het is een lieve jongen, doet heel goed mee en is leergierig, soms wat onzeker. Twijfelt dan, maar als je hem aanmoedigt het toch te zeggen is het bijna altijd goed.

Rick is een leerling uit groep 1. Dat merk je ook. Hij is wel heel leergierig en denkt goed na voor hij iets zegt. Letters schrijven vind hij vaak nog moeilijk en daar heeft hij eigenlijk nog een voorbeeld bij nodig. Toch schrijft hij 5 van de 7 letters goed. De v en f haalt hij nog regelmatig door elkaar. Maar als hij denkt aan Eva zijn zus, weet hij het weer, zo is de V! Rick kent slechts drie letters meer dan in februari, kleine groei, maar voor een leerling uit groep 1 zeker niet slecht.

De resultaten zijn dus goed, al moet gezegd worden dat er bij Dikan thuis de laatste tijd veel geoefend wordt met de letterkennis. In de periode dat ik met de leskist gewerkt heb, heeft de eigen juf ongeveer 3 nieuwe letters geïntroduceerd. Verder is ze natuurlijk elke dag intensief met taal bezig, dat stopt nooit.

De kinderen hebben met veel plezier gewerkt met de leskist , ze noemde mij zelfs de Letterjuf.

